Эхэ hайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной декабриин 21-hээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1992 ЯНВАРЬ 6
сагаагшан үхэр hарын 2
ПОНЕДЕЛЬНИК
гарагай 2
№ 4 (18363)
сэн 6 мүн.

Редакторай булан

...АД ЗОНДОМНАЙ ...ТАГҮЙ ХЭРЭГТЭЙ

...ардан, тэрэл зуура еер еор ...байдалаа нягтаар нюун хү... ...най мандаба. Урданайхидал ...тай, газаа зосоогуур шаг... ...наздатай байгаагүйшье hаа, ...ихан баяр болоод, түгэсэбэ. ...ой байбагүй хаш. Юрэл ма... ...ой үгэдэ этигэл горитойгоор ...ll. [...хилэ дээрэ эдэлдэг элдэб ...убсаhан гэхэ мэтын. нэгэ ...байдалда—гол түлэб эдихэ ...манай ажабайдалай удэр ...хала асуудалнуудта гол ан... ...агдадаг болоhон мүнөө саг... ...эн редактор бэ гээд бодо... ...од кайдахадаа, энэ статьягаа ...хаб. ...амаршье хүшэр сагта, ямар... ...ой сагта ерээдүй тухайгаа бо... ...хабтар шухала байдаг гэжэ ...Бодоод үзэел даа: зоной ...ой хүйтэржэ, нигүүлэсхы hай... ...нараа алдажа байhан үе саг... ...н гэнэбди. Зүгеер энээнние ...н, баталха бэшэ, харин ямар ...hаха, ажабайдалдамнай, хү... ...р аргаар урин дулаа, hайн ...орүулха тухай бодохо хэрэг... ...саха хүн олдохо аал даа! ...ь нигүүлэсхы hайхан бодол, ...үүлэн хүгжөөхэдэ, hэргээн ...рэргэтэй юумэн тухай бодом... ...уу гаргахагүй байхабди гээд ...дэб гэхэдэ, хүнэй оюун сэдь... ...г зүйлнүүд тухай, литература ...ю, шажан мүргэл тухай зайан ...бди, анхарал Сагаар хандуул. ...баталхаар лэ ха юм. ...ш байхадань, юрэл сагай жа... ...байдал тохёолдоо гэхэ арга... ...эли юм аабза. Иигэжэ хэ... ...еэнэдынгее гаргажа байhан ...лэдэрхэ, заhахагүй гэhэн уд... ...байна.

...абаад харахада, литература ...ын дүнөөнэй байдал сагай ...ха гү! Үгы гэжэ hанахаар. ...манай ажабайдалаи бүхы та... ...мерцализацилга hүүлдэнь ...шагүй хохидол эдээндэ ушаа... ...бшуу. Тиимэhээ оюун үхаэн ...hалбариннуудай хүгжэлтэдэ ...унапга дүhалгагүй, бэлигэй ...hаржа, хөөрэн дэгдэлгэгүй ...д байна хаш. ...нүгээр баталха байнабибди! ...а, бүгэдэ арад зоной анхарал ...сэдьхэлыекь хүдэлгэн хүл... ...амараа оромгүйгөөр дали... ...hайжаай зүйлнүүд ого ха... ...из Сайдалтай эбсэжэ яашье ...ан бүтээл, зохёохы ежалда ...ки намдуу байдал ушарбал, ...лтай ха юм.

...аарнь бүхы юумые коммер... ...йхабтэр аюулгай гээд hануу... ...ье үсөөн хэhэгээр бүряад хэ... ...агдаха нэмүүд, гансал б...ряад ...арал гол түлэб татаха спек... ...оод бусад национальна зүйл... ...га тон аюулгай байдалда оро... Энээн тухай мартажа боло...

литература абаад харая. Мү... Байдалда национальна автор... ...даа гаргуулха ёhо гуримынь ...ноод байна. Тиигээдшье Бу... Уран зохёолшодой холбоон, ...т хүдэлмэриингээ эршэ эрид ...үсхэлээ алдаа. Тиимэhээ ...ье тодоролго, урган га... уран зохёолой оршон соо ...үшэнүүд дүтэ наашашье ...лее.

...байдал тогтообі Энэ асуудал... ...рмүсахань бэрхэтэй. Юуб гэ... ...алгаагануд олон ха юм. Нэн ...уран зохёолой цехтэ бүхы ...ааар амараа ажаллана гээшэ ...жалтан хоорондоо hайнаар

харилсажа байхадаа, еертөө туhатай ехэ юумэ абадаг гээд мэдээжэ ха юм. Энээ-ние юугээршье hолгэжэ болохогүй. Энэ бусадшье зохёохы ажалтанда хабаатай гээд hанагдана.

Энээнhээ гадна ямар нэгэ hайн зохёол бэшэхэдээ, түс ажалда hалгаанаан сагайнгаа, гаргаhан хүсэ шадалайнгаа түлөө ямар нэгэ түлөөhэ зааг hаа абахаб, нимэ аргаар хоолойгоо тэжээжэ шадахаб гэжэ этигэхэгүй байhан ушар уран зохёолшодой хүдэлмэридэ тон ехэ hаад ушаруулна гэжэ hанахаар. Юуб гэхэдэ, хэгдэhэн ажал бүхэн заабол түлэгдэхэ, тиихэдээ хэмжээнэйнгээ зэргээр түлэгдэхэ зэргэтэй гээд мүнөөл мэдэрнэ гээшэбди.

Уран зохёолшо бүхэн уншагшадтаяа харилсаагүй hаа, сэдьхэл дүүрэн хэээдэшье байдагүй. Тиимэhээ уншагшадай конференцинүүд үсөөн, телевидени, радиогооршье уран зохёолшодой үгэ хэлэхэнь баhал хомор болоо гээд тэмдэглэхэ шухала. Харин мүнөөнэй хүндэ сагта зохёолшод шадаал hаа эдэбхитэйгээр зоной дунда хүдэлмэри ябуулха үялгатай. Сэдьхэл, hэшхэл эмшэлхэ шэдитэй зон гээд дэмы хэлэдэгүй байгаа ёhотойл даа.

Тээд бодото байдалда юумэн нимэ бэшэ байшана. Олонхи уран зохёолшод нинтын ажабайдалда эдэбхи гарганагүй, юрын үдэр үдэрэй юрьеэндэ дашуурэад ябана. Энэ баhал манай зохёолой ургалтада горитой hаад ушаруулна гэжэ тэмдэглэмээр.

Уран зохёолшодhоо бүри хүндэ байдалда олонхи журналистнууд орохоёо байна. Аймагай газетэнүүд мүнөө хаагдаха түйлдаа хүрее шахуу. Хэрбээ түрэн түрын саарhа үгеегүй hаакь, энэ бодото дээрээ бэелхэ. Гэдка ушеэ хэдэн томо hонинууд тон нимэ байдалда орожо байна хэбэртэй. Тиимэhээ зоной оюун үхаан бодолые тэдхээхэ, олонинтын hанамжые бүрилдүүлхэ ушео нэгэ хүсэн—журналистнуудай зэримакиннь ажалгүй боложо магадгүй ха юм.

Иигээд харахада, уран зохёолшодшье Саhа социалька талаhаа тон муугаар хамгаалагданхай. Тиимэhээ тэдэнэршье, журналистнуудшье, мүн бусадшье зохёохы ажалтаяа нэгэдэжэ, эрхэнүүдээ хамгаалха ёhогүй юм гү! Нинтын хүгжэлтын манлайда ябаха зорилготой, хүби заяатай зон аад, социалька талаhаа эгээл хашагданги болошохогүй юм аабза!

Угайдхадаа саашанхи ажабайдэл, зохёохы ачалаа hаадгүйгоор эрхилхэ эрхэ байдэл тухайгаа hанаагаа зобожо, сүлөөтэ сэнгүүдэй замбууржа, дэлгүүр гээшын одоол орожо ерээ юм hаань, хайшаагаар ажамидарха байhан тухайгаа тон hайнвар бодожо үзэхэ сагнай ерээ хэбэртэй.

Эндэ гүрэн түрын туhаламжа, дэмжэлгэгүйгөөр юуншье бүтэхэгүй. Иланганаа национальна уран зохёол болон журналистика энээнгүйгөөр хүгжэжэ яашье шедахагүй. Тиимэhээ hаанай России зиндаада абтаhан хуулинууд болоод тогтоолнууд соо зохёохы ажалтанда хабаатай юумэ олоогүй хадаа hонаагаа зобохомнай дороо үндэhэтэй юм габ даа. Юуб гэхэдэ, мүнөө дээрээ эдэ зонhоо абаха, татабари ехэер хэхэ гээд лэ хараагдана. Хэдэн жэл соо бэшэжэ гаргаа болоhон номойшин түлбэрийн хахадыень шахуу абаха байхадань, яахабши! Харин уран зохёолшодой болон журналистнуудай үсөөн хубинь лэ баян, үнөөхи миллионер гэдэгүүдынь болодог гээд мартажа болохо аал!

Хүндэ хүшэр саг ерэхэнь. Иимэ хаhадэ уран зохёол, хэблэлэй үгэ тон үнэтэй, нүлөө ехэтэй болохо. Тээд энэ цехтэ хүдэлдэг зондо мүнөө дээрээ бага анхаралай хандуулагдаhанаго голхороод, хүсэеэ нэгэдүүлээл гэжэ дахинаа үряалха байнаб.

Юу хэлэхэб, манай ажал, манай гүүрhанууд арад зондомнай аргагүй хэрэгтэй ха юм. Просфсоюзууд элдэб ондоо боложо магад. Баруун гүрэнүүдтэ тиимэл байна. Жэшээнүүд олон. Тиимэhээ бидэнэр лэ ажалша хүнние аршалха, хамгаалха гол, найдамтай хүсэн болохо хэбэртэйбди. Энээн тухай бү мартая.

Ц. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

...ЖДЕСТВОГОЙ ҮДЭРӨӨР!

...эдэ олон дээ... ...рhэн зонхилон... ...саг түрэ гээшэ ...ьхэл бодолые ...нхэ зуланнуудые ...ер ула дороо ...е арадай ша... ...угы хэжэ шада... ...на. Үнгэрхэдөө, ...эр, «Краткий ...ческий словарь» ...ни бэшэгүүд соо ...й «худал хуур... ...й хараал шэрэ... ...ондоо юумэ

...ество Христово» ...үгэнүүдэй тайл... ...ша номууд соо ...стал «Энциклопедический словарь» соо хоёр... ...ээр хэлэгдэнхэй. ...ндество хадаа ...hэн үдэрта зо... ...рниово мүргэл ...ой тогтоогдоhон ...най гол hайндэр... Хуушан ёhоор ...да (шэнэ ёhоор ...тэмдэглэгдэдэг. ...варинн 23-да Со... ...н абаhан Декре... ...рковь гүрэнhээ, ...ли церковьhээ

hалгаагдажа, гүрэн церковь hоо гэрэлтүүлхэ, нүгэл хилэнсэгhээ абарха гэжэ дээрэhээ бууг...аад, эди шэдеэр Мария дангинын умайда шэнгэжэ, Газар дээрэ түрэhэн түүхэтэй. Тиигэжэ хүн зоной нүгэл хилэнсэгые бэе дээрээ даажа, хэрээhэндэ хадагдан, тагаалал болоhон аад, гурбадахи үдэртөө амидыран, Огторгой өөдэ дэгдэhэн номтой. Христиан мүргэлэй номой ёhоор, хожом хойнын сагта хоёрдохёо Газартаа бусажа, амидышье, үхэhэншье хүнүүдые сүүдлэхэ юм гээбы.

Христиан шажан мүргэл хадаа манай үе сагай 1 зуун жэлэй тэн багта Римэй империин зүүн провинцинуудта бии болоhон байдаг. Энэмнай буддын шажанhаа 600-гаад жэлээр «залуу» мүргэл болоно.

Христиан мүргэлэй түүхэ тухай халта хэлэхэ зуураа энэ шажанай үнэн алдартанэй hалаае баримталдаг аха дүүнэрээ эгээл ехэ hайндэрээрнь—Рождествогой удэрөөр амершалаад, гэр бүлэдее hайн hайхан хэмороото үе сагта дарагдангүй. Хүн нэрээ дээрэ үргэжэ ябахыень хүсэе!

Ц. ДОНДОГОЙ.

Мүнөөдэр hанааемнай зобооно

БЭЕЭ ХАМГААЛХА ШАДАЛТАЙ

Мүнөөнэй социально-экономическа байдал сагай эрхээр тогтоо, ондоогоор аргагүй байгаа гээд олон зон hанамжаяа хэлэнэ. Гэбэшье энэ бодол буруу, мүнөөнэй гайтай байдалда ороhон ушарнай засагай дээдын зургаануудай экономическа таарамжагүй, буруу политика ябуулhан ушарhаа эхитэй гээд нүгөө зариман hеергэдэнэ. Эгээл нимэ удхатай баталамжа—статья мүнөө дурадханабди. Авторынь — «Спецстроймеханизация» трестын участогай начальник Б. А. НЕМЦЕВ мүн.

Минай орондо ёhотой дэлгүүр бии болохогүй. Иимэ гуримгүй, үгытэй байдалда ямар гүрэн дэлгүүрэй экономико байгуулаа юм?

— Социализмhаа капитализм руу дабшанабди гэлсэнэ. Тиимэ бэшэ. Феодализм руу тэгүүлэнхэй хабди.

— Манай арад hайн баян дэлгэр ажабайдал үзеегүй шахуу. Тиимэhээ сэнгүүдэй 3—5 дахин дээшэлэлгые ямаршьегүй үгтаба янзатай. Гэбэшье байдалай иигээд үргэлжэлее hаа, арад зоной тэсэбэри hалаха. Бэез хамгаалха тэмсэлдэ бодожо магад...

Гурбан иимэ гол бодолтойб. Үнэ сэнгүүдые дээшэлүүлгэ ямаршье үрэ дун үгэхэгүй гэжэ нухэр Ельцин анхандаа хэлэдэг байгаа. Урагшатай хэмжээнүүдээр тэрэ ажал ябуулгаяа эхилээ hэн. Тээд hүүлэй үедэ еерее еертее зүрилдеетэй юумэ хэнэ. Рыцкой отставкада гарахадаа, еерынгее хараае сэхэ хэлээ. Үнэ сэн сүлеедэ, hула табилга хадаа бүхэли арадые ямар нэгэн бүтэшэгүй туршалгада оруулhан удхатай гээ бэлэй.

Минии hанамжаар, Россин правительство экономическа байдал бодотоор сэгнэжэ биранагүй. Ухаансар, мэргэн хүнүүдшье заримдаа «тееридэг» ха юм. Тээд иимэ «теерилгэнүүд» хэды ехэ хохидолто хойшолонтой гэгшэб? Сэнгүүдые сүлеедэ табихынгаа урда улад зонсо хубсалуулха, гэр байраар хангаха байгаа ха юм.

Бүхыдее үнэ сэнгүүдэй асуудал тон орёо гээд мэдэрэлтэй. Нэгэ янзын хандаса баhал хайшаа юм... Гүрэн түрэ энэ эрхэ байдалда яахашьегүй, ажамидарха. Гансал үгытэй ядуу зоной тоо жэл, hараар бэшэ, удэр, часаар олошорхонь гээшэ.

Мүнөө орон доторнай засаггүй саг тогтоhондли. Гурим, заршам үгы. Засаг гээшэмнай нэгэ талаhаа баалалта хашаата аад даа. Хэдэн зуун жэлэй дүршэл энээнние гаршэлнэ ха юм. Пиночедэй диктатура абаад үзее. 17 жэлэй туршада тэрэ ороноо hалбаржа байhан гүрэн болгоо. Тээд хэды олоной ами наhан таhалагдааб гэжэ hеергэдэжэ маталта. Харин мүнөө амгалан сагта манайда шуhан юундэ адхарнаб, гэмтэ ябадал яатараа үдэбэ, олошорбоб? Бэез хорлохо, хүние хежуу тээhээ мүрдэн датаха, дээрмэдэхэ, тохэнэй 200 түхэриг абанабди.

Мүнөө намтай сугтаа малшад Иннокентий Быков, Эрдэни Чимитов, Далай Ринчинов хүдэлнэ. Боом гэжэ газарта 193 эмэ хашарагуудые үбэлжүүлжэ байнабди. Эдээнээ тобир hайнаар ондо оруулха, шэгнүүр ехэтэй болгожо, үрэжүүлэгдэхэ болгоод, hаалинн фермэдэ тушаахадаа, эсэсэй тоосоо хэхэ зомди.

Малайнгаа дал хашаае өөhэдөө заhабарилжа, дулаалжа, үбэлжэлгэдэ бэлдээ hэмди. Тэдэнээ үдэрынь газаа гаргажа, уужам хорёо соо эдеэлүүлдэгбди. Үбhэ, hолоомо, сенаж гэхэ мэтые зөөхэ тэргэтэй трактортайбди. Хашаа соохи шабааhаяа мори шаргаар гарганабди.

Яhала бараг hайнаар үбэлжэлгые дабаха, малаа тобир тарган ондо оруулха арга манда бии.

Б. РИНЧИНОВ.
Бэшүүрэй совхозой малшан-арендатор.

Үнинэй үхэршэн Павел Павлович Бобров, тэрэнэй туhалагшад Владимир Бобров, Александр Белобородов гэгшэд мүнөө үедэ 145 толгой буруу, хашарагуудые харуулhаагжа байна. Тэдэнэр үдэрэй туршада толгой бүриинь шэгнүүрые мянганhаа доошо бэшэ граммаар нэмэжэ, дунда зэргээр 400—500 килограмм шэгнүүртэйгээр үзэр магга гүрэндэ тушааха. П. П. Бобровой хүтэлбэрилдэг мал шахан гаргалуулдаг гүүртэ 1992 оной янгарь hара соо 80—90 хашараг тушааха зорилготой.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Хориин районой «Георгиевский» совхозой үхэршэн Александр Белобородов ежагдаа.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

МАЛНАЙ ТАРГАН

Бидэ дүрбэн малшад нёдондо жэлэй эхеэр ажахынгаа 300 шахуу толгой үхэр байра байдалтайнь арендээр абаа зомди. Эдэ үхэрнүүдэйнгээ шэгнүүрые нэмээhэнэйнгээ зэргээр гол түлбэри абаха, мүн алмалта хэhэн мүнгэнэйнгөө ехэнхие баhал өөhэдөө абаха ёhотой байгаабди.

Үхэрнүүднай гол түлэб эрэ, эмэ буруу, хашарагууд hэн. Эгээл жэжэнүүдынь тус бүридөө 90 килограмм, томохонуудынь 120—130 килограмм шэгнүүртэй байгаа. Жэл шахуу саг соо эдэ малаа шахажа, тордижо, зуниинь бэлшээн таргалуулжа, үнгэрhэн намар эрэ хашарагуудаа тус бүридэнь 400 килограммhаа доошо бэшэ шэгнүүртэйгээр мяханай комбинадта тушаагаабди. Энээнэйнгээ түлөө бригадын гэшүүн бүхэн жэлэй тоосоогоор 7 мянган түхэриг абаа. Энээнhээ гадна hара бүри авансда хүн бүхэнэй 200 түхэриг абанабди.

Мүнөө намтай сугтаа малшад Иннокентий Быков, Эрдэни Чимитов, Далай Ринчинов хүдэлнэ. Боом гэжэ газарта 193 эмэ хашарагуудые үбэлжүүлжэ байнабди. Эдээнээ тобир hайнаар ондо оруулха, шэгнүүр ехэтэй болгожо, үрэжүүлэгдэхэ болгоод, hаалинн фермэдэ тушаахадаа, эсэсэй тоосоо хэхэ зомди.

Малайнгаа дал хашаае өөhэдөө заhабарилжа, дулаалжа, үбэлжэлгэдэ бэлдээ hэмди. Тэдэнээ үдэрынь газаа гаргажа, уужам хорёо соо эдеэлүүлдэгбди. Үбhэ, hолоомо, сенаж гэхэ мэтые зөөхэ тэргэтэй трактортайбди. Хашаа соохи шабааhаяа мори шаргаар гарганабди.

Яhала бараг hайнаар үбэлжэлгые дабаха, малаа тобир тарган ондо оруулха арга манда бии.

Б. РИНЧИНОВ.
Бэшүүрэй совхозой малшан-арендатор.

РОССИН ПРЕЗИДЕНТЫН УКАЗ ТУХАЙ

Физкультура ба спорт хүгжөөхэ талаар ехэ габьяатай hайнанайнь түлөө Буряадай ССР-эй Зүүн Сибириин технологическа институтай физическэ хүмүүжүүлгын ба спортын кафедрые даагша **Баймеев** Геннадий Батюровичта **«РСФСР-эй физкультурын габьяата хүдэлмэрилэгшэ»** гэhэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгохо тухай Указда РСФСР-эй Президент Б. Ельцин гар табиба.

ШАГНАЛ

Буряад литература хүгжөөлгэдэ габьяатай байhанайнь, нинтын хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадаhанайнь түлөө республикын Верховно Соведэй Президиумэй 1992 оной январиин 4-нэй Указаар Буряадай арадай поэт, Буряадай ССР-эй Уран зохёолшодой холбооной правлениин түүүлэгшэ нүхэр Николай Гармаевич Дамдинов Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнагдаба.

ТАСС hүүлэй мэдээсэл

НИИДЭЛГЭ ЗАЛАН ХҮТЭЛХЭ ТҮБ. Сергей Крикалев замбуулинай дайдада 228 үдэр ниидэжэ ябана. 9-дэхи гол экспедициин экипажай командир Александр Волков «Мир» комплекс дээрэ тэрээнтэй хамта гурбан hара хүдэлнэ.

Научна шэнжэлэгэнүүдэй программын ёhоор космонавтнууд хэдэ хэдэн астрофизическэ туршалгануудые хэhэн байна. Ураскоорондын замбуулинай «Рентген» обсерватори, спектрометрическэ «Букет», «Гранат», «Мария» гэhэн аппаратуранууд бүрэглэгдээ.

МОСКВА. hалан тараhан Союзай Госстандартын орондо Стандартизациин, метрологиин ба сертификациин талаар Россин Президентын дэргэдэхи Россин Федерациин гүрэнэй комитет бүрдхэгдэжэ эхилээ. hая болотор автомототехникэ туршаха талаар эрдэм шэнжэлэлгын түбые толгойлжо байhан техническэ эрдэмэй доктор профессор Сергей Безверхий тэрэнние толгойлоо.

ВЛАДИКАВКАЗ. Урда-Осетидэ ойро зуура намдуу байдал тогтобо. Урда-Осетиин Зөбсэгтэ Хүсэнүүдэй командалагша Олег Тезиевэй hанамжын ёhоор, Грузиин Республикын Президентын тала баримталдаг боевигүүдэй зарим хубинь Тбилиси эльгээгдэhэн дээрэhээ нимэ байдал тогтоо гээшэ ха. Грузиин ниислэл хотодо болоно байhан үйлэ хэрэгүүд эндэхи байдалда баhал нүлөөлнэ. Тэндэ сэрэгэй соведэй шиидхэбэреэр Грузиин Президент ба парламент засагhаа зайсуулагданхай. Мүн республикын бүхы газар дайда дээрэ онсо байдал соносхохо тухай Урда-Осетиин Республикын Верховно Соведэй абаhан шиидхэбэри баhал нүлөө үзүүлээ.

ТАЛЛИНН. Ондоо тээhээ Эстонидо эльгээгдэhэн. мүнгэ түлэлгэ республикын хэлхеэ холбооной отделениүдтэ болюулагдаба. Таллиннай хэлхеэ холбооной отделениhээ тайлбарилhанай ёhоор, почтоор ороhон бүхы мүнгэн эльгээhэн хүнүүдтэнь бусаагдаха болоо. Гадна Эстониhоошье почтоор мүнгэ эльгээхэ ябадал болюулагдаба. Юуб гэбэл, бүхы дэлхэй дээрэхи гүрэнүүдэй хоорондо иимэрхүү хэрэгые почто бэшэ, харин банкнууд эрхилдэг юм ха.

АЛМА-АТА. Казахстанай ниислэл хотодо ажаhуугшадай дунда карточканууд тараагдаха болохонь. Тохёолдоhон хүшэр хүндэ байдалhаа гараха арга замуудые бэдэржэ зобоhоной hүүлдэ арадай депутадуудай Алма-Атын городской Соведэй гүйсэдком «Алма-Ата хотын хүн зонине эдеэ хоолой зүйлнүүдээр хангалгые hайжаруулха талаар нэмэлтэ хэмжээнүүд тухай» шиидхэбэри абаhан байна.

КИЕВ. Украинын Министрнүүдэй кабинет шэл амhартада шэнэ сэнгүүдые тогтообо. Хахад литрhээ нэгэ литр хүрэтэр багтаамжатай бүтылхэнүүд 1 түхэриг 50 мүнгөөр абтадаг болохонь. Адлирхуу хэмжээнэй hүнэй амhартада баhал нимэ сэн тогтоогдобо. Элдэб хэрэглэмжын шэл баанхануудай сэн баhал горитойгоор нэмээгдээ.

Дэлгүүрэй харилсаан: бодомжонууд, хараа шэглэлнүүд

ОЛООРОО ХЭЛСЭҺЭН ОНОБШОТОЙ

Бүри хорёод жэлэй сааналаа эндэхи нютагуудай хүн зон, ямар нэгэ шухала асуудалай гарахада, олоороо сугларжа, зүбшэн хэлсэдэг, тодорхой шиидхэбэри абадаг гуримтай болоо бэлэй.

Урдандаа гол түлэб ажалһаа залуурдаг, архи намнадаг, ороодоо ажал хэдэгүй, зайгуулдаг хүнүүд лэ сходто дуудагдажа, олоной урда улайдаг, сайдаг, хүбилха, занархаб гэжэ үнэн үгэзэ үгэдэг байгаа. Олон хүн сход дээрэһээ юумэ ойлгожо, зүб харгыда ородог һэн.

Тиимэһээ олоороо сугларжа, ямар нэгэ шухала асуудал шиидхэхэдэ, ашаатай һайн гэжэ эндэхи зон һайн ойлгодог болонхой.

Мүнөө үедэ хүн зоной һанаа бодолые эзэлдэг, хүлгүүлдэг юумэн ажабайдалай асуудалнууд, али олон дутагдалнууд ааб даа. Саашадаа гажа ажаһууха, амидарха гэзэшбибди гэжэ хүнүүд сходууд дээрэ һанаата болон хеерэлдэнэ. Энээн тушаал асуудалнуудые зүбшэн хэлсэнэ.

Энэшье гайхалгүй. Дэлгүүрэй экономикодо ороогүй түрүүшын шата үзэгдэжэ эхилэдэ байна ха юм. Тиигэдшье олон зон энээнийе даб дээрээ хүсэд ойлгоногүй. Гадна тушаалайнгаа талаар энээнийе олондо ойлгуулжа байха ёһотой хүнүүдшье (районой болон сельсэ, сомоной Советүүдэй хүтэлбэрилэгшэд, предприятинуудай, эмхи зургаануудай коллективүүдые толгойлогшод, элдэб татабаринуудые татагшал) еөһэдэшье мүртэй ойлгоогүй ябана ха юм. Нэн түрүүн Россий президент Б. Н. Ельцинэй указууд, зарлигуудай ашаар лэ эдэ хоол, хубсаһа хунар элбэг болошоһо, ажабайдал һайжаршаха гэзэ хүлезгээд һууха сагшье бэшэ болоо.

1991 оной ноябрь һарын үдэрнүүдтэ Захааминай бүхы нютагуудта тооной үнгэргэгдэһан сходууд дээрэ диилэнхидэ бүхы юумэн яахадса үгы болооб, юундэ хомор бэ, һуудал байдалнай хэзээ һайжарха, созхозуудналй ямар болохоб, дэлгүүрэй, сүлее э сэн гэзэшэ ямар удхатай юм гэхэ мэтын асуудалнууд районой хүтэлбэрилэгшэдэй урда шангаар табигдаба. Сходууд дээрэ ерэһэн түлеелэгшэд еөһэдынгее мэдэхэ юумые сугларгшадта тайлбарилжа үгэхые ородоо. Тезд тэдэнэй урданайхидал адли тэрэ доронь шиидхэжэрихэ юумэн эзэлтэйхэн байһаниинь мэдэжэ. Захааминайхин, илангаяа бурядууд, тон тэсэмгэй, урданһаа хойшо олон ядарал зоболоншье яһала бэе дээрээ үзэһэн, халуун хүйтэнийе дабажа ябаһан зон юм бээ.

Жэшээлхэдэ, Захааминай эгээл саада заха болодог Далахай тосхондо болоһон сходта сугларагшад хилээмээр ходо дуталданабди, эндэхи бүлэ бүхэндэ хоёр бүүлхэ хилээмэн долоон хоногой туршада хүрэхеер хубаагдана. Нёдондоной май һараһаа хойшо кондитерска зуйлнүүдэй амтыешье мартанхаабди. Малшадай зунай, үбэлэй буусануудта автолавка ябахаяа болишоо. Элдэб хубсаһан, гэрэй болон зайн галай хэрэгсэлнүүд Далахайн магазинда үнинэйшье харагданагүй. Олон зонтой хүршэ Санага тосхонтой хамтаржа, нэгэ сельпотой байхадаа, иимэ байдалтай ушарна. Утаата-Далахайн сомоной Совет амяарлагдаһан еарын сельпотой байха ёһотой гэжэ хэлээ. Энээниинь гайпотребсоюзай правлениин түрүүлэгшэ А. Д. Гомбоев дэмжэһэн Байна. Тезд энэ шухала асуудал хэзээ шиидхэгдэхэ юм, мэдэгдэнэгүй. Түргэн лэ шиидхэгдэ һаа, һайн бэлэй.

Совхозойнгоо хуби заяанда һанаагаа зобоһон утаатынхид болон далачайнхид зеериез хубгажа, нэгэ сомоной Советэй мэдэлдэ амяараа кооперативууд болоод хүдэлее һаамнай, таатай болоо гэжэ тоолоно. Дуратай хүнүүдэй фермернүүд, арендаторнууд болохоньшье хамаагүй.

Далачайн совхоз гарзатай ажахы юм. 1991 оние нилээн гарзатайгаар түгэсхэбэ ха. Хоёр отделениигээ һүүри дээрэ бээ дааһан тусхай кооператив бии болгоо һаа, гарзаяа харюулдаг, олзотодог болохо һэмди гэжэ хүн зон тоолоно.

Үлэгшэн тосхондо болоһон сход дээрэ нютагай сельпогой ажал тушаа мүн лэ шангаеерэлдеен болобо. Худалдаа наймаанай эрилтые, гуримые хазагайруулһан, зонтоёо үнэрилдэһэн, элдэб эрилтэнүүдтэ, дурадчалнуудта, һануулгануудта хайша хэрэг хандажа байһан нютагай сельпогой правлениин түрүүлэгшэ Дэмдин-Цырен Гермаев нилээд удаан худалжа байгаашье һаа, сходой шиидхэбэриин эрилтээр тушаалһаа буулгагдаа. Энэ нүхэр наймаанай ажалда ехэ дүй дуршэлтэй болобошье, зоной мүнөө үеын эрилтые болохо тэзшэнь хангаха арга шадабарияа алдажархёо бшуу. Нютагай сомоной Советэй (түрүүлэгшэнь Б. Н. Намсараев) зүгһее сельпогой правлениин хүдэлмэридэ хиналта ёһоор хэгдэдэггүй, туһаламжа ондтэй хүргэдэггүй гэжэ шүүмжэлэгдэ. Заримдаа архи болон хоморой зуйлнуудые наймаалгада сомокой Советэй зүгһее элдэб шалгаг барижа, захиралтажуудые бэшэжэ, түбэг татаха ушаршье үзэгдэдэг байба.

Жэлһээ жэлдэ гарзатайгаар гарадаг совхозоо урданайхидал адли колхозой түхэлтэй болгохо, таряашадай, малшадай үмсын ажахынуудые, кооперативуудые эмхидхэхэ тухай асуудалнуудые Үлэгшэн тосхоной зон дээдын зургааануудай урда табиха гэжэ шиидээ.

Олон зоной хабаадалтатай иимэ суглаануудай хойшодоошье тон хэрэгтэй байһаниинь эдэ нютагуудта болоһон сходууд харуулна. Ажабайдалай шухала асуудалнуудта харюусаха, зохихо шиидхэбэриинүүдые абахыень районой худалдаа наймаанай холбоогоой правлениин түрүүлэгшэ А. Д. Гомбоевто, хэлхэ холбоогой узелай начальник А. Б. Дашеевта, Эдэн продснабай наймаанай таһагые даагша Н. Х. Мингалеевада, Холтоһоной руднигай хүтэлбэрилэгшэ А. В. Семёновто болон бусадта сугларагшад сэхэ хандаһан байна. Тиимэһээ тэдэнэр дутуу дундануудые түргэн усадхаха хэмжэнүүдые абаха баатай болоно.

Бурядай ССР-ые Бурядмонголой республика гэжэ нэрлэхэ тухай асуудал зоной һонирхолые балайшье өхэрэ татабагүй. Хилээмээр, хубсаһа хунараар дуталдажа, үлэн хоолон, нюсэгэ шабаган болохоёо байгаад, республикын нэрые һэлгэжэ, өхэ хэмжээнэй мүнгэ зеери хии хаяха, шуулуа саг бэшэ гэжэ олонхид тоолоно. Зарим хубинь ондоошье һанал баримтална.

Жэшээнь, Санагадаа болон гэйон, республика соогоо мэдэжэ болоогоо үнинэй хүтэлбэрилэгшэ ябаһан Сергей Хабарович Санжитов нигэжэ хэлэнэ:

— Хэды хүндэ ажабайдалда орошоод байбашье, уг түрэлтэ түүхэ домогоо, үндэһэн соёлоо удхалан һанажа, энэл һамбаанда анхаанайнгаа нэрэ тэхэрюулхэ ёһотойбди.

Харин Холтоһон һуурида ажаһуудаг гол түлэб ород зоной сугларһан сход дээрэ республикын нэрые һэлгэжэ, бурядуудай болон ородоор хэлэдэг бусад ябаганай хоорондо зүрилдее гарга һанай хэрэггүй гэлсэбэ.

Тезд энэнһээ юундэ гэнэ зүрилдеен гараха ёһотой юм? Урдандаа Бурят-Монголой АССР байхадаа, олон ябатан эбтэй эетэй ажаһуугаал ха юмбибди. Тэдэнэй бодомжоор бурят зон хадаа дорожмолуулһан нэрэеэ тэхэрюулхэ, үндэреер үргэжэ ябаха эрхэгүй байна гээшэ гү гэжэ һанагаар болоно. Нүхэр Санжитовай дурадхалые Захааминай зон һайса бодожо үзеед, дэмжэхэ бэзэ гэжэ зариман һанамжатна. Бишье тиигэжэ һананыб.

Арад зоной үргэн суглаануудта хэлсэгдэһэн шухала асуудалнууд районой арадай депутадуудай Советэй президиум дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ. Нэн түрүүн арад зоноо эдеэ хоолоор, хубсаһа хунараар хангахын тула район доторой арга боломжонуудые, неесэнүүдые үргэнеер хэрэглэжэ, байгаалиингаа баялигые бодомжотойгоор ашаглаха, наймаанда тэрэзгээр һэлгэжэ, хаа хаанһаа хэрэгтэй эдеэ хоол, эд хэрэгсэлнүүдые бэдэрхэ шухала гэжэ шиидхэгдээ. Нютагай Советүүдэй үүргые, харюусалгые эрид дээшэлүулхэ, райсоветэй зүгһее хиналта бүри шангадаха гэһэн шиидхэбэри абтаба.

М. ГОНЧИКОВ,
мишай нерр.
Захааминай район.

Һанамжа, дурадхалну

ПАРТИИН ҮГЫ ХЭГДЭҺЭ ХЭН ЗЭМЭТЭЙБ?

1905 он. 1917 оной февраль. 1917 оной октябрь. Эдэ гурбан революциие В. И. Ленинэй толгойлһон парти эмхидхэһэн, хүтэлбэрилһэн байна. Энэ парти 1898 ондо байгуулагдаад, һүүлэй 74 жэлэй туршада хүл дээрээ байжа, гурэниие хүтэлбэрилее. Советкэ Союзай Коммунис парти социалис гурэниие байтуулаа. Харин мүнөө тэрэнэй ажал ябуулга болигоогдожо, засагһаа холодуулагдажа, музейдэ хадагалагдаһан мэтэ болоод байна. Юун болоо гэзшэб? Юундэ Ленинэй парти үгы хэгдэбэб? Эндэ хэн зэмэтэйб!

Эдэ болон ажабайдалай бусадшье асуудалнууд жиирэй коммунистнуудай, партийнабшэ зоной һанаа зобооно. «КПСС-ые юундэ нигэжэ һалгаба гэзшэб?» гэһэн асуудал олон зон табина. Ушар тиимэһээ би еерынгее һанамжа хэлэхэ хүсэлтэйб. Ажабайдалай олон жэлэй дүй дуршэлтэй, эдэ жэлнүүдэ боложо байһан үйлэ хэрэгүүдые нарыар адагладаг, шэнжэлдэг хүм. Гэбэшье суг хүдэлһэн нүхэдтэеэ эдеэ бүхы асуудалнуудые зубшэдэг, хэлсэдэг байнаб. Минин хэлэхэеэ һанаһан юумэн эндэһээл үндэһэтэй.

1991 оной октябриин 7—8-да «Би гэмнэзэб» гэһэн гаршаатай Леон Ониковой статья КПСС-эй ЦК-гай орган байһан «Правда» газетэ хэблээ һэн. Сталинай байхада, КПСС-эй ЦК-гай аппарадта хүдэлжэ эхилһэн, удаень гуша гаран жэлдэ эндэ ажаллаһан тэрэ юрын коммунист бэшэ. ЦК-гай аппарадта юунэй болодог байные энэ хүмчай тон һайнаар мэдэнэ. Тиимэһээ нэн түрүүн Сталинай, тэрэниие тойроһон зоной байгуулһан гурим, хүдэлмэриин арганууд гэмнэнэ. Эндэ хүдэлжэ байһан хүнүүдые һэлмэ барядаг, иимэ тиишэнь сабшажа байһан сэрэгшэдтэй тэрэ сасуулна. Партиие үгы хэһэн зон гэхэдэ, Ельцин, Горбачев бэшэ, харин аппарадта хүдэлжэ байһан зон гэһэн баримта Л. Ониковой статья соо батадхана. Эдэ хоер энэ асуудал шиидхэхэ хэрэг түрүдхее.

Байгша оной августын 19—21-нэй үдэрнүүдые һанга. КПСС-эй ЦК, ЦК-гай Секретариат, ЦК-гай харюусалгаа хүдэлмэрилэгшэд юумэ мэдэгүй, дуулаагүй юм шанги абяа аимргүй, шэхэ дулим һуугаа ха юм. Энэнь райкомууд, обкомууд, горкомууд, райкомууд, партийна эхин организацинуд хүрэтэр дэлгэрээ. Ушар байдал зүбеер сэгнэжэ, демократическа хүдэлее партиин бүхы гэшүүд дэмжэгүй... Урда мэтэ булта дэрэһээ зарлигай бүүхые хүлеэжэ һуугаа ха юм.

Буһалгаашад СССР-эй Конституци хаза айруулһан хуули буса юумэ хэжэ байна гэһэн ойлгуулажажы хүдэлмэри партиин реском, райкомууд, тэдэнэй аппарадай хүдэлмэрилэгшэд ябуулаагүй байна. Тэрэшэлэн Политбюрогой гэшүүд, КПСС-эй ЦК-гай Секретариат, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин ажабайдалаар, ямар байдалда орсод, яажа байнаернь һонирхоогүй байһаниинь бүришье гайхалтай. Энэзэгээр бодоходо, тэдэнэр булта буһалгаашадай хэрэгүүдые дэмжэһэн хүнүүд болоно. Иигэжэ тэдэнэр КПССэй ажал ябуулга тогтоохо, удаень тэрэниие үгы хэхэ хэрэгые түргэдхэһэн зон болоно.

Августын эдэ үдэрнүүдтэ Политбюрогой гэшүүд, КПССэй ЦК-гай Секретариат, харюусалгата хүдэлмэрилэгшэд ЦК-гай Пленум зарлажа, юрын коммунистнуудта, арад зондоо ушаһан байдал ойлгуулгаа һаань, КПСС мүнөөшье байха һэн. Демократуудтай болон бусадшье партинуудтай хамта мүнөө хубилган шэнэдхэлгэн хүдэлмэри тэрэ ябуулжа байха байгаа. Тиигэхэн ородо юунэй болохые хүлеэгээд, абяагүй һууһаниинь өөрэ бууу. Энэзнэй түлөө партиие гансашье Л. Оников бэшэ, харин ороноймнай жиирэй коммунистнуудта гэмнэнэ.

Хуушанай гуримаар, дээрэһээ зарлиг хүлеэгээд һууһанай хойшолонгоор партиинай үгы хэгдэ. Тиигээдшье КПСС-эй ЦК-да хүн гар хүрэхэ юм гэжэ этигэшьегүй байгаа. Юрэдеел, демократуудай түсэблэнэй ёһоор, бүхы юумэн болоо. Энэ буһалгаанда аали намдуулаар, шуулаг болино

Бэзэ гэһэн шэнгеэр хандаһан үшөр партиие үгы хахэдэ туһелаа. КПСС-эй ЦК-гай хүтэлбэрилэгшэд боложо байгаа үилэ хэрэгүүдые зүбеер сэгнэжэ, партиингаа гэшүүдэй ханал бодол эмхидхэжэ, шэглүүлжэ шадаагүй байна.

КПСС-эй ЦК-гай эхилһэн хубилган шэнэдхэлгын зургаадахи жэл ябажа байна. Энэ үе соо партиин ЦК-гай 30 Пленум, Политбюрогой 400 заседани, хоёр съезд, партиина бүхэсоюзна нэгэ конференци үнгэргэгдее. Эндэ бүхыдее мянга гаран асуудалнууд хараагдажа, тогтоолнууд ёөтэа. Гэжэтэй хамта тэдэнэй һайн, ухаатайшье шиидхэбэриинүүд бэелүүлэгдэнгүй, саарһан дээрэ үлее.

Энэзнэй хойшолон гэхэдэ, совет зоной ажабайдал удаа-һее удэрэ муудажа, олон үхибүүтэй зарим гэр бүлэнэр үгырхэ түйлдаа хүрее. Эдеэ хоолой, хубсаһа хунарай үнэ сэн 10—20 дахин дээшэлээ. Промышленна үйлэдбэриин эд бараа худалдаанай, оптово сэн бараа дээшэлэнэй. Магазинай хооһон таһагууд маниие үгтана.

«Шэнэлэгдэһэн демократическа Совет засагай түлеелэгшэд бодото хэмжээ ябуулганнуудые юундэ абанагүй гэзшэб?» гэһэн асуудал бараа олон зон табина. Үнэн дээрээ ажабайдалнай бүри муудажа байна. Элдэб жэжэ асуудалнуудта анхаралаа табяад, бараа суглаа, хураал хэжэ һамаараад, тэдэнэр урагшаа ябахаяа болёо. Зариманиинь дүй дуршэлшьегүй байжа болоо. Сахыень хэлэхэдэ, митингнуудые үнгэргэжэ, тоё һайхан үгэнүүдые хэлэхэдэ бэлэн, харин эмхидхэлэй хүдэлмэри ябуулжа, арад зондо зүб шэглэл үгэхэ, бодото үрэ дүнгүүдые түйлаха гэзшэ хүшэр. Иимэ юумэн олон демократуудта дуталдаа.

ЦК-гай аппарадай гэмээр манай парти засагаа алдаа гэнэбди. Энэ аппарат Ленинэй һүүлээр Сталинай ударидалга доро байгуулагдаа юм. ЦК-гай аппарат еерынгее шиидхэбэриинүүдые доро байһан эмхиеэ дамжуулан, бодото хэрэг дээрэнь бэелүүлдэг байгаа. Гэбэшье тэдэнэй олонинь жиирэй коммунистнуудта хүрэдэггүй һэн.

Нюусе олон документнууд тэдэнэрта дуулгагдадаггүй Байна гээшэ. ЦК-гай, обкомуудай, райкомуудай иимэ нюуса худалмэри тэдэниие жиирэй коммунистнуудһаа, арад зоноо холодуулаа. Энээнһээ байха гаэтиин эдеэ органуудта ажаллажа байһан зарим хүнүүд, инструкторнууд энээн тухай мэдэдэггүй байгаа. Ленинэй хэлэнэнэй ёһоор, коммунист бүхэн партиингаа эзэн байха ёһотой байгаа. Тезд Ленинэй энэ захяа заабари Сталин хазагайруулжа, Центральна Комитет, обкомуудай, райкомуудай аппарадуудые эзэд болгоо. «Парти хадаа ЦК гэзшэ. ЦК хадаа тэрэнэй нэгэдэхи секратарь, үгы һаа, би ЦК гэзшэб» гэзд Хрущев хэлэдэг байгаа. Энэ ёһоор партиин бүхы шатын худалмэри эмхидхэгдээ.

Ажабайдалай гол шухала олон документнууд партийна аппарадай кабинедүүд соо бэлдэгдэдэг байгаа юм. КПСС-эй ЦК-гай таһагай худалмэрилэгшэд, обком, райкомуудай таһагуудые даагшанар элдэб тогтоолнуудай проект болон хэмжээ ябуулганнуудые еөһэдее бэлдэдэг, еөһэдее тэрэниие бэелүүлдэг, хинадаг байһан гээшэ. Тэдэнэй бэелүүлэгдэһэн тухай һанал еөһэдее элидхэдэг һэн.

Үнэн дээрээ партиин гэшүүд энээндэнь хабаадуулагдадаггүй байгаа. Аппарадай худалмэрилэгшэд ажабайдал муугаар мэдэдэг, тиигээдшье тэрэниие гүнзэгыгеер мэдэхые ороддодоггүй бэлэй. Энэл ушаһаа элдэб хэрэгтэ хэрэггүй, юумэ зохёодог, зариманнь «тэмэриһээ» абадаг байгаа ха юм. Энээнһээ боложо, партиин нэрэ хүндэеэ гээжэ эхилээ. Нэгэдэхи секретарьнар гол түлэб СССР-эй, РСФСР-эй депутадуудаар һунгагдадаг һэн.

Хрущев партиин байгуулалтые хубилгахые ороддоһон байдаг. Обкомуудые таһалжа, промышленна, худее ажахын болгоо бэлэй. Территориальна үйлэдбэриин управлениинүүдые бии болгоодшье үзее. Арадай ажахын советүүдые (СНХ) байгуулаа. Энэ үедэ

КПСС засг

Соведүүд ба ажабайдал

ЖОЛООҺОО ХАДУУРҺАН...

Окружной Советэй юһэдэхи сесси дээрэ Агын Буряадай автономито округой захиргаанай толгойлогшые тодорхойлжо, РСФСР-эй Президентдэ зууршалха тухай асуудал харагдаһан байна. Мүн округой ажабайдалда амин шухала үшөө 4 асуудал зүбшэн хэлсэгдэбэ. Округной Советэй түрүүлэгшэ Г.-Д. Ц. Цэдашнев Агын тойрогой захиргаанай толгойлогшын тушаалда зууршалагдаа. Эдэ болон бусад асуудалнуудые зүбшэн хэлсэлгэ хараалагдаһанһаа нилээд бага саг эзэлбэ. Ороной экономикын һандарһан, юумэнэй хомордоһон энэ сагта удаан суглаалжашье байхань үнэхөөрөл аягүй. Мүнөө үедэ ажал хэрэгтээ анхаралаа хандуулха шухала. Зүгөөр тус сессийн хүдэлмэри жолооһоо хадууржа, ондоо шэглэлээр ошоходоо, нилээд удаараа. Ушар юуб гэхэдэ, һунгуулийн Ара-Элеэгэй 37-дохи округһоо депутат Д. Тумунбаяров урда тээнь партийна эмхи зургаануудта ажаллаһан бүлэг депутадуудай зүгһее мэдүүлгэ хэһэн байна. Нэмэжэ хэлэхэдэ, энэ асуудал сессийн хүдэлмэридэ хараалагдаагүй байгаа. Тодорхойлходо, һаяшаг «Агинская правда» газетэдэ «Партийн үндэр тушаалтад, хайшаа ошохоб?» гэһэн статья толилогдоһон юм. Тус статья дотор округой партийна эмхинүүдтэ үндэр тушаалнуудые эзэлжэ байһан нүхэд шэрээнээ буухадаа, ондоо ажал бэдэрхэ баатай болоо гэжэ хэлэгдээ һэн. Зүгөөр олонхидынь партийна ажалһаа Соведүүдэй хүдэлмэридэ шэлжэн ороожо, урдынхидаал адли Ага нютагаингаа ажалша зонние зонхилһон зандаа. Үндэр тушаалтаднай урдынгаа танилай, мүн хоорондохи холбоонойнгоо һайгаар нэгэниинь нүгөөдэеэ дэмжээд лэ, ямаршье сагта, ямаршье эрхэ байдалда хуушан ажалһаа өөрэгүй барисаатай зиндаануудые бее бэедээ олгоно.

Энэ статьягай удха партийн дарганар ябаһан хүнүүдые ехээр гомдохоогоо бшуу. Харин урдань партийна органууд «Агинская правда» газетые хэрэглэжэ, элдэб шүүмжэлхы материалнуудые нэгэтэ бэшэ хэблэһэн, олон зонние доромжолһон, хэһээһэн байха. Зүгөөр өөһэд тухайдань нэгэл ама гарахада, иимэ ехэ гомдолоо мэдүүлбэ бшуу». «Агинская правда» газетын буруу ябадал гаргаһан тухай сессидэ хабаадаһан арбан депутат һанамжаяа хэлэһэн, энэ «харша» статья толилһонийнь түлөө газетые сүүдтэ үгэхэ хэрэгтэй гэжэ мэдүүлбэ.

Эдэ бүгэдэнһөө тобшолол хэхэдэ, диилэһэн нэгэниинь нүгөөдэеэ дарлаад, зонхилоод ябаха дуратай. Абарга хүсэтэй ахамад тушаалтад тухай харша үгэ хэлэбэл, тэдэ хүсэеэ нэгэдүүлэн хамтаржа, «дайсанаа» үрэбхижэрхихөөр бэлэн байна. Орон дотор үргэн демократиин дэлгэрһэн, хүнүүдэй һанажа ябаһан һаналаа нюунгүйгөөр хэлэдэг болоһон энэ үедэшье хэблэлэй органуудай хаалта харшалалтада ородог байһаниинь харамтай.

Б. ГАРМАЖАПОВ.

Улаан-Удын Железнодорожно райондо «Ростекстильторг» баазын шэнэ байшан баригданхай юм. Тус баазын хоёрдохи дабхарта оёдолой цех оршодог. Эндэ дээдэ гарай табан оёдолшод эбтэй эетэй хүдэлжэ байдаг. Хубсаһа эсхэгшэд Варвара Миронова, Ирина Шахмиданова гэгшэд ажалаа һайнаар мэдэхэ мэргэжэлтэд гэжэ алдаршанхай.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Хубсаһа эсхэгшэд В. Миронова И. Шахмиданова хоёрой ажалдаа байхыень харанат.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

НЮТАГАА ҺЭРГЭЭНЭ

Үймөөтэ балар сагые бидэ булта бее дээрээ үзэжэ эхилбэ хэбэртэйбди. Тойроод шэнжэлэн харахада, нэгэшье эли тодо, бүтэхэ тэешээ болоһон юумэн үгы хэбэртэй. Юумэнэй үнэ сэн үдэр бүри гэхээр дээшэлнэ. Эд хэрэгсэл, эдеэ хоолой зуйлнүүд хаа-хаанагүй дуталдана. Одоол балар сагай байдал гээшэ бүгэдэндэ һаад тойбо татажа эхилбэ.

Гэбэшье эгээл энэ гэгээгүй таамаг үедэ сэдьхэлээ тэжээн баярлахаяа һанга һаа, манай Агын автономито округой хүдөө нютагуудаар ябахые дурадхаха байнаб. Утахан Оной ерье дээрэ түбхинэһэн Тугшан нютаг тэдэнэй тоодо ороолоно. Хэды хүндэ хүшэр байдалай тудабашье, юумэнэй хомордобошье, тугшанайхид нютагтаа барилгын ажал бага болгоогүй, харин улам үргэдхэн эршэдүүлнэ. Һуурин дээрэ сэбэрээр, таатайгаар сабшажа табиһан, уужам томо гэрнүүд тобойн бодоһоор. Энэ ехэ ажал хүдэлмэрние «ононойхид» ганса нэгээрээ бүтээнэ бэшэ. Эндэ барилгын ажал хэдэн жэлэй урда тээ абтаһан түсэбэй ёһоор ябуулагдана. Хэрбээ һанаа һаамнай, тиимэ түсэб нэгэ үедэ бүхы эмхи зургаануудшахуу абадаг болошоо һэмнай. Зүгөөр олонхи ушарта бусад үй түмэн үүсхэлнүүдтэл, эдэбхитэйхэнээр лэ мартагдаа һэн ааб даа. Дурдагдаһан барилгын программануудые илангаяа хото, тосхонуудта «хүсэтэй бэрхэшүүл» еөһэдын үмсын байдал һайжаруулдаг болошоо. Зүгөөр юрын улад үнөөхил хэбээрээ үлөө гэжэ булта мэдэнэбди.

Тугшанда тиимэ бэшэ. Тон эхиннһээнь эндэ юрын лэ зондо гэр байра баригдажа эхилэн гээшэ. Гэхэтэй хамта ажахы еөһэдын хүсеөр барилга хэхые эрмэлээдэг. Энэ политикань мүнөө хүсэндее ороо гэхэдэ, алдуу болохогүй. Түрүүшээр таряан, газар ажалай эхин шатын хамтаралнуудай гэшүүд хүсеэ нэгэдүүлжэ. нэгэндее барилга хэлэг бэйһан. Агроном Базарон Батын ударидадаг таряан ажалай звеногойхидай худалдаг нэгэндее гэр байра бодхоожо байхада, бидэ ябажа хараа бэлэйбди. Харин мүнөө бүхы Тугшан нютагтахи барилгые тусхай мэргэжэһэн барилгашад эрхилдэг болоо. Энэ барилгын ажалда бултадаа нютагай хүбүүд худалдаг.

— Манай нютагта гурбан түхэлэй барилгын нэгэдэлнүүд худалжэ байна. Нэрлэбэл, арсидын предприяти, ажахын тоосооной бригада, подрядай барилгашад,— гэжэ «Онон» колхозой барилгын дарга Батацырен Жамбалдоржиев хөөрэнэ. Энэ хүн нилээд дуршэлтэй болоһон барилгашан. Благовещенск хотодо барилгын техникум дүүргэһэнэй һүүлээр БАМай тосхонуудые бодхолсоо. Мүн Улаан-Удэ хотын барилгада ажаллаа. Хожомынь Хойто-Агада, Дулдаргада худалөө. Мүнөө «Онон» колхозой барилгын цех даагаад байна гээшэ. Энэ хүн ой зохёоһон проектнүүдээр хонинной хашаа, үнеэдэй байрануудай барилга хэгдэдэг.

— Буряадууд модоор лэ юумэ хэжэ шадаха, харин бусад барилгада, иланганяа бетоной ажалда дуршэлгүй гэһэн баримта олоной дунда таранхай. Үнэндее тиимэ бэшэ. Буряад хүбүүд юушье хэжэ шадаха,— гэжэ инженер-барилгашан баталаа.

Энэ хэлээшьень барилгашадай ажал тоб байса гэршэлнэ. Нёдондо Тугшанда 16 байшанда шэнэ эзэд ороо бэлэй. Мүнөө жэл гурбан таһагтай байрануудтай 14 гэр баригдаад байна. Эдэ гоё үндэр байшангуудые харахадаа, бусад олохон айлнууд байдалаа һэргээхэ, гэрээ уужам болгохо тухай мэдүүлгэ ажахын правлениде баржа эхилээ һэн. Үнгэрэгшэ зун зургаан айлнуудай гэр заһабарилагдаад, ехэ болгогдоо. Шэнэлэгдэһэн гэрнүүд һаруул томо сонхонуудаараа гудамжа шэмэн байна. Гудамжа гэхэһээ... энэ жэл үйлсэнүүдшье заһабарилагдажа эхилбэ. Зундаа барилгын нэгэ бригада 7 километр ута газарта гудамжануудые заһажа, асфальтаар хушаа. Эдэ барилгашад Онон голойнгоо эрье бүхэлжэ, 6 километр зайда даамба баряа юм. Энэ ажал тус тустаа нэгэ миллион түхэригэй болоо һэн. Юрэдее түрэл һууринаа болбосон түхэлтэй болгохо зориллго эндэхид урдаа табяад ажаллана гэхэдэ алдуу болохогүй. Шэнэ стадионой барилгада 400 мянган түхэриг һомологдоо. Мүн худалдаа наймаанай байшан шэнэлэгдээ. Эдэ бүхы гаргашануудые колхоз гүрэнтэй хамта түлэһэн байна.

Тугшанай барилгашадай эбтэй эетэй бүлын ажал хаража байхада, тэдэнэй дарга Батацырен Жамбалдоржиевай үгэнүүд дахяад лэ ухаанда ороно. «Нютагай хүбүүд нютагаа шэмэн һэргээхэ ёһотой. Тиигэбэл, ажалгүй ябадаг хүнүүд үеөөрхэл һэн ха».

Харин өөрөө Батацырен нютагтаашье, ондоошье газарнуудаар яһала барилга хэһэн хүн. Тэрэнэй тоодо БАМ-ай вокзалнууд, Аргалида һургуули, хүүгэдэй саад. Урда-Агада шулуун гэрнүүдэй хотон, хонинной дулаан байранууд, Улаан-Удын табан дабхар гэрнүүд... Тугшандашье ехэ юумэн хэгдээ. Хойшодоо бэелүүлхэ зорилгонуудшье ехэ. Ерэхэ барилгын хаһада үхибүүдэй кинотеатр, түбэй котельнэ бариха болоно. Эмнэлгын газарай хажуудахи хотон тусхай түсэбэй ёһоор баригдаха. Эдэ бүгэдын бэелүүлэгдэхэ байһаниие Тугшанай барилгашадай мүнөөдэрэй ажал гэршэлнэ.

Б. ДАБАСАМБУЕВ.

Зүблэлтэ орон дотор

МИНСК. Беларусийн министрнүүд, гүрэнэй комитедүүдэй түрүүлэгшэнэр болон тэдэнэй орлогшонор олохон жэлэй үнгэрһэн хойно дахяад һуралсаяа үргэлжэлүүлбэ. Республикын Министрнүүдэй Советэй эргэдэ эмхидхэгдэһэн хүтэлбэриин академидэ хэшээлнүүд эхилэнэй. Дэлгүүрэй экономикын талаар дуршэлтэй мэргэжэлтэд хэшээлнүүдые үнгэргэхэ юм. Бүхы шатын хүтэлбэрилхы худалмэрилэгшэдые бэлдэхын, тэдэндэ ондоо мэргэжэл олгохын тула һуралсалай шэнэ эмхиин байгуулагдаһан байбашье, дуратай ямаршье хүн тэндэ һуралсаха аргатай. Гансал дээдэ һүргуули дүүргэһэн байжа, һуралсалай түлөө тодорхой хэмжээнэй мүнгэ түлэхэ хэрэгтэй.

ИВАНОВО. Эндэхи горсоведэй бага совет областийн түбэ эд бараанай ба эдеэ хоолой зуйлнүүдэй еерын жасатай болохо гэжэ шиидээ.

Эдеэ хоолой зуйлнүүдэй, дулаанай ба электрын эшшын, уһанай, транспортын ехэзр дуталдадаг болоһон дээрэһээ иимэ шиидхэбэри абтаһан байна. Үнгэрэгшэ эхэлэйхитэй сасуулхада, мяханай ба һүнэй гүрэнэй жаса гурбанай нэгэ хубяар, тононой — 41 процентээр доошолһон байна. Талон хэрэглэжэ, гүрэнэй бата сэнгээр магазинуудта юумэ абахын аргагүй, харин хэлсээтэ сэнгүүд диилэхээр бэшэ үндэр ха юм. Мүн гутал, гэр байрын сёёо хэрэгсэлнүүдые болохы шье, худалдажа абахыншье аргагүй.

Бүхы дээрэ үйлэдбэриин хэмжээнэй доошолжо байбашье, «Нютагай завод болон фабриканууд бүрин хүсеерее худалдаһан зандаа. Һүүлэй арбан һарын туршада тэдэ 7 миллиард тухэригэй эд бараа бүтээн гаргаһан байна.

Иваново хотын нэхэгшэдэй, машина бүтээгшэдэй, химигүүд, багшанар ба медигүүдэй энэ баялигай арбанай нэгэшье һаа хубие хэрэглэхэдэнь болохо бэшэ аалгүй.

Бүтээн гаргадаг эд бараагаараа андалдажа, эдеэ хоолой зуйлнүүдые, холодильник болон угаалгай машиненуудые, нитын транспортда хэрэглэхын тула автобус болон хүнгэн автомобильнуудые, ажаһуудалай болон коммунальна «лбануудай ажал худалмэри һайжаруулхын тула мунгэнэй хэрэгсэлнүүдые абажа шадахабди гэжэ нютагай засагай зургаан найдана.

ЕКАТЕРИНБУРГ. Эндэһээ Симферополь хүрэтэр нинидэдэг ТУ-154 тухэлэй самоледые пассажирнууд һаяхан хүсеерее эзэлжэ, агаарай замда гаргаха баатай болоо һэн. Дуудуулжа ерэһэн милициин хүдэлмэрилэгшэд юушье хэжэ шадаагүй. Эдихэ хоол, ууха ундашьегүй, һууха һандалиншьегүй, самоледой хэзээ нидэжэ эхилхэ тухай ямаршье мэдээсэл абаха аргагүй байһан пассажирнууд самоледте ороод, һаергее гаража үгэбгүй. «Кольцово» аэропортдо иимэ ушар ямаршье үдэр дабтагдажа магадгүй. Юуб гэхэдэ, эндэ авиационно түлишэ саг үргэлжэ дуталдана, самоледууд эбдэрнэ, техническэ баазынь тон һуна.

УЛААН-УДЭ. Хоер контейнер дээрэ «Шалгажа болохогүй» гэһэн гэмдэгтэй байгаашье һаань, [illegible] шадархи Наушки станцыин замуужанай хүдэлмэрилэгшэд тэдэниие шалгаха гэжэ шиидээ һэн. Документ соонь «сэрэгтэй нюуса техникиз» гэжэ бэшээтэй аад, үнэн дээрээ контейнернүүд соо эдеэ хоолой зуйлнүүдээр, хубсаһаар, номуудаар дүүрэн хайрсагууд байба. Олонхи эд бараанинь мүнөө гүрэнэй худалдаа наймаанай эмхинүүдтэ харагдах

Буряадай арадай поэт Николай Дамдиновай 60 наһанай ойдо

«ҮРГЭН ТАЛААРАА ЯБАҺАНДАЛ...»

Николай Дамдинов — арадай аман зохёолой алтан абдарые нэгэшэдэй нэгэн. Поэт арадай аман зохёолые һайнаар мэдэхэл һэн хадаа «Ангар хүүхэнэй домог», «Шэлдэй занги тухай дуун», «Бабжа-Бараа», «Арадай баатар Гэсэр» болон бусад гайхамшагта зохёолнуудые бэшэ.

Николай Дамдинов—публицист. Тэрэнэй бэшэһэн «Уран шүлэгэй хилэ хизаара», «Арадай ажабайдалай алтан түүхэ гэһэн номуудынь уншагшадай һайшаалда хүртэнхэй.

Николай Дамдинов—прозаик. Тэрэнэй ород хэлэн дээрэ бэшэгдэһэн «Родник в моем краю» гэһэн бэримтата туужань «Огонек» журналай һайшаалда хүртэе һэн.

Һүүлэй һүүлдэ Николай Дамдинов—уянгата шүлэгшэн, граждан, публицис аялгые эзэн. Тэрэнэй үшөө залуудаа бэшэһэн «Эсэгэй нэрэ» гэһэн зохёолые лирико-эпическэ поэмэ гэжэ бата түгэлдэрөөр нэрлэхэ эрхэтэйбди.

Ушоо студент ябахадаа, Николай Дамдиновай бэшэһэн «Талын дуун» гэһэн поэмыень А. Твардовский ехэ һайшаагаа гэжэ дээрэ дурдаа һэмдэ. Николай Гармаевичай зохёохы ажалай эхин—шүлэглэмэл мурнуудэйнь харгы ехэ талаантай байгаа гэжэ мэдэжэбди. Ушоо 1960-аад онуудта тэрэнэй бэшэһэн «Харгын талаан» гэжэ шүлэг энэ үлэсы һаихан замые эли тодоор гэршэлиз.

Хүндэхэн замые шэлэнэйб
наһандаа.
Хүлһэ адхарган тоогүйл
гэнэм.
Абьяаста зоригто табиад
урдаа,
Аяхан бүхэнээ тэмсэлээр
абанам.
Хамаагүй, шуурганшье
шуург бусалжа,
Хэрэ һанаатаншье бодог
аа туулан,—
Ханьлжа намтайгаа ходо
ябахалши,
Харгымни талаан, харгымни
талаан!

Эдэр залуубаа уран зохёолой хүшэр хүндэ харгыда гарахан Николай Дамдинов энэ замаа эрэлхэгээр, тэсэмгэйгээр, нарэ түрэтэйгөөр, үнэн сэхэлэр, илалта, амжалтануудтайгаар дабажа ябана.

Хүнэй жаргалай түлөө
тэмсэл—
Хулгоатэ манай юртэмсэл...

Эдэ мүрнуудые уншахадамнай, эдэрэ дурсагдаһан үгэнүүдэй аяб һайнаар баталагдана, тодо гэршэлэр элирхэлдэгэнэ бэшэ гү!

Николай Дамдинов гуша гарен номуудые бэшээ. Тэдэ эндэмнай тоо томшонууд зохёохы ажалыень тодорхойлно бэшэ, харин үндэр шанар, уран Ёлгиг, уян сэдьхэл, нарин дорхамай шэнжэ ном бүхэн соонь харагдана.

Поэзэй ном бүхэн—уран шүлэгэй, бүрэад поэзиин ехэ амжалта. Ушоо 1955 ондо гарахан «Баргажан» гэжэ түүрүүгэрһэн хэрэгэ гэһэн зүжэг, түүхэтэ драма «Доржи Банзаров», түүхэтэ революционно пьесэ «Илаатын дархашуул», шүлэгөөр бэшэгдэһэн «Декабристын бэлэгэ» гэжэ драма Х. Немсараевай бүрэад драмын театрай тайзан дээрэ амжалтатайгаар табигдаа һэн.

Николай Дамдинов — дуу бэшэдэг поэт. Тэрэнэй үгэнүүд дээрэ бүрэад композиторнуудай бэшэһэн олон тоото дуунуудые мүнөө хото, худөөдэ-шье, хүгшэн залуугүй дуулада. Мүн суута композитор Бау Ямпилов Николай Дамдиновай «Шэнжинээтэ нарһадэ» гэһэн багахан поэмэдэ ораторио бэшээ һэн.

Николай Дамдинов — оршуулгаша, Сродой гени Александр Пушкиной «Бишьхан трагединүүд», Михаил Лермонтовэй олон тоото шүлэгүүд, Владимир Маяковскийн «Ехэ һайн» гэһэн поэмэ, Эдуард Багрицкийн «Пионер басаганай үүлэ» болон хилын саагуурхишье классигуудай бүтээлүүдэ Николай Гармаевичай гараар оршуулагдаһан юм.

Николай Дамдинов — философ поэт. Тэрэнэй философско үзэл бодолтойгоор, энэ наһанай томилолго, шанар шэнжые үзэлгэтэйгөөр бодожо, ухамайлжа шэбшэн бэшэһэн «Шэнэ газарта», «Гүшэдэй хабарай һүнэ», «Хабарай түүдэгүүдэ», «Мүшэтэ харгы», «Даймай хойто тэхэн жэлнүүдэ болон бусад поэмэнүүд үргэн олон уншагшадта тон һайнаар мэдэгдэнэ.

Николай Дамдинов — арадай аман зохёолой алтан абдарые нэгэшэдэй нэгэн. Поэт арадай аман зохёолые һайнаар мэдэхэл һэн хадаа «Ангар хүүхэнэй домог», «Шэлдэй занги тухай дуун», «Бабжа-Бараа», «Арадай баатар Гэсэр» болон бусад гайхамшагта зохёолнуудые бэшээ.

Николай Дамдинов—публицист. Тэрэнэй бэшэһэн «Уран шүлэгэй хилэ хизаара», «Арадай ажабайдалай алтан түүхэ гэһэн номуудынь уншагшадай һайшаалда хүртэнхэй.

Николай Дамдинов—прозаик. Тэрэнэй ород хэлэн дээрэ бэшэгдэһэн «Родник в моем краю» гэһэн бэримтата туужань «Огонек» журналай һайшаалда хүртэе һэн.

Һүүлэй һүүлдэ Николай Дамдинов—уянгата шүлэгшэн, граждан, публицис аялгые эзэн. Тэрэнэй үшөө залуудаа бэшэһэн «Эсэгэй нэрэ» гэһэн зохёолые лирико-эпическэ поэмэ гэжэ бата түгэлдэрөөр нэрлэхэ эрхэтэйбди.

Ушоо студент ябахадаа, Николай Дамдиновай бэшэһэн «Талын дуун» гэһэн поэмыень А. Твардовский ехэ һайшаагаа гэжэ дээрэ дурдаа һэмдэ. Николай Гармаевичай зохёохы ажалай эхин—шүлэглэмэл мүрнүүдэйнь харгы ехэ талаантай байгаа гэжэ мэдэжэбди. Ушоо 1960-аад онуудта тэрэнэй бэшэһэн «Харгын талаан» гэжэ

Поэт үндэр ехэ үялга, харюусалга, эсэгэй нэрые дээрэ ургэжэ ябаха хэрэг, Эхэ орон, тоотто нютаг, эжэл нүхэд, инаг дуран тухай бэшэнэ гү, али гүн бодолдо абтажа, шүлэгэй үен долгин дээрэ нидэнэ гү—хаанашье ябахадаа, түрэл дайдатаяа хүйнөөрөө, улаан шуугиновай үеэн — нэгэл сагта ажаһуулһан хүнүүд. Хэнэймнайшье намтарые абажа харахадо, адгишуул байха. Даймай урда тээхи балшар наһан, гуша гаран онуудай хамолгаи, 1941—1945 онуудай шэрүүн жэлнүүд, тэдэнэй хойто тээхи хүшэр хүндэ үе саг. Бүхы эдэн тухай поэт бэшэхэдээ, бүхэли үеэнэй түүхые уудалан шэнжэлээ бэшэ гү? Тиимэл даа.

Бүрэад шүлэгэй хэлбэри маяга поздэй сруулһан хубита ехэ. Бавасан Абидуевай, Дамба Дашинимаевай, Цэдэн Галсановай һүүлээр ялас гэһэн рифмэ, алтарма үзэгтэй толгой холбоотые Николай Дамдинов ла улам саашань хүргэвэгоо. Энэ ехэ габьяа.

Эхэ оронноймнай, Бүрэад нютагаймнай түүхэтэ үйлэ ушарнуудтай поздэй олон зохёолнууд нэрин нягта холбоотой. Арадай аман зохёолой абдарһаа эхитэй, философско гүн бодолтой, граждан аялгатай шүлэг, поэмэнүүдынь бүрэад зохёолой алтан жасада хүндэтэй һуурилга эзэлнэ.

Николай Дамдинов уужам дэлгэр Эхэ орон соогуураа ябала аяншалаа. Киев, Баку, Самарканд, Ереван, Горно-Алтайск, Махачкала, Кострома, Шэтэ, Эрэүү, Псков, Краснодар, Майкоп хотонуудай зон поздэй хонгёо мүрнүүдые шагнаа.

Николай Дамдинов—олониитын эдэбхитэй ажал ябуулгаша. Бүрэадай Уран зохёолшодой холбооние олон жэлэй туршада хүтэлбэрилнэ. 1973 ондо тэрэзиндэ «Бүрэадай арадай поэт» гэһэн үндэр нэрэ эзэлгэ олгогдоо һэн. 1975 ондо РСФСР-эй Уран зохёолшодой холбооной секретарэар һунгагдажа, тэрэл жэлдэ М. Горькиин нэрэмжэтэ РСФСР-эй Гүрэнэй шанда хүртее. 1979 ондо СССР-эй Верховно Соведэй депутадаар һунгагдаа, һүүлдэнь Бүрэадай АССР-эй Верховно Соведэй депутат болоо.

Бэлиг түгэлдэр шүлэгшэн, драматург, прозаик, философ, публицист Дамдиновай харгын талаан үлэсы һайзан, аза охэтэй байгаа. Ушоо 1958 ондо СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн болоо. 1962 ондо партидо орсо. Арадуудай Хани Бариевайнай, Ажалай Улаан Тугай орденуудаар шагнагданхай.

Түсэб хараануудынь мүнөө угаа ехэ. Бүрэад драмын театрта шэнэ зүжэгөө дурадханхай. Эдир үеэн тухай туужа бэшэжэ эхилэнхэй. Шүлэгүүд, хэнэйшье мэдэгдэнэ, бэшэгдэжэл байнаар аяб даа.

Мүнөө Николай Дамдинов 60 наһанайнгаа алтан богоно ахаба. Бүрэад уран зохёолдо тэрэнэй оруулһан ехэ хубитые мүнөөдэр үндэрөөр сэгнэжэ, жаран наһанай жабхалан зуураа, ерэнь шүлэгүүдэй алтан мүрнүүдые эндэ хэрэглэн, инагжа үрэнэ дуран хүрэнэ:

Үргэн талаар ябаһандал,
наһанайнгаа зам гаталһайт!

Георгий ДАШАБЫЛОВ.

Николай ДАМДИНОВ

ТАБАН МҮРТЭЙ ШҮЛЭГҮҮД

1. ЗАЛУУШУУЛ ТУХАЙ

Байгал далаймнай һалхитайхан,
Хайсынгаа үбсүүе аборон каншана.
Хабатай, зоригтой, эдэдүй хүбүүнэй
Залуухан эрэгэнинь дуранда абтоад,
Хабһаяа нюдэран самсогоорио.

* * *

Далайгаар онгосоо шэлүүлхэдэ,
Дабхасаа долгинууд аюултай тэдэг.
Ажарагай далайда, залуу нүхэрни,
Аяахан басаганай мийэлзэгэнэй
Аюулынь гэнэ үлтэй—нэртэлэрэй.

* * *

Ульгэрэй доктолыень һайханые
Хэхынишье, . шохыншье аргагүйл,—
Үгы юумэндэ . нохорлогогүй.
Арадашни нүүдэл дэнгинээ
Алдажа, хүбүүхэн, бү орхёорой.

* * *

Корнёо гарамгай энэ наһандаа
Колшорхон залуугай зугаалаан соо
Коюулан олонтойлга бэ бэз.
Түрэ нэйрайнгаа баязоото үдэртэ
Түргэдөөшьегүй, хоншондоошьегүй!
Түрэ нэйрайнгаа үлгэта дууе
Түрэлхид олондоо дуулыке үгэбэлта.
Ажабайдалдаа, уе наһандаа
Амжалта олонтой ябахын түлөө
Ажалайнгаа дууе бү мартаарайт.

* * *

Үргэн талаараа морнёо табигада,
Үндэршье, хонхоршье газар ушархал.
Уажэ таараһан хоёрые
Үргэншье, аманшье дайража бололгол.—
Үнэншэ зангаараал дабшаха юм.
Гарандаа табигдай «Жигулингаараа»
Гансаараа гүйлгэхэ бү ороллыш.
Үхи хубүүдтэ, гэр бүлэтэ
Үргэн мүрэнэй эрьо дээгүүр
Удэртее сэнгэбэл гоё бэшэ гү!

* * *

Сэргэдээ уяатай морин хүлгее
Сэлмэгэзэд хүлһынь—эмэллээрэй.
Сэсэрхэзэн, арсалдаан болохо магад,—
Тархкиош маварууллһан уур сухалаа
Тараагаад, упадтай хоёрэлдөөрэй.

* * *

Сэлгуудаа бүурал ахатанай хойноһоо
Саабол дахахаяа оролдогшо һэм.
Ашаандал, ой жэлэй нэмэгдэхэдэ,
Аалихан алхамаар гэшхэлхэ зуураа
Ашанараа, зэзэнэрэ өөгшөөнэлбэй.

2. МИНИЙ САСУУТАН— ДАРХАН ҮБГЭНЭЙ ХӨӨРӨӨН

Хүтэлүүлһэн тэмцэлэ олон үгэгүйгөөр
Хүдэлмэришэд, тарлашад бүлта дабшаабди.
Эдэхэлгее замхаамгүй ябаяа ябатарнай,
Эдбэлэтэ засаг эдэрхэ гэжэ
Зүүдэндэш орохогүй байһан бэлэйл.

* * *

Армян, грузин, азербайджанчуудта
Аялшалаад өрэдэм харгытай һэмди,
Аймшагтай мэдэгдэл тэндэһээ дүүлдана.
Аха дүү уласнуд алаасаха гэжэ
Агшан зуураашье шэбшагдэгүй бэлэйл.

* * *

Даже дабаабди, даагаа һүүлдэбди,
Бэлэншье бэшэ һаань, Берлин абаабди.
Үндэрөөр нидэжэ, мүшэдтэ хүрээбди...
Үндэжэ, даараха боломоро үдэрнүүд
Үргэн арад соо хүлеэгдэгүй бэлэйл.

* * *

Зершам задарбал, зоншал алдуурдаг,
Хүүли эбдэрбэл, албатан ядардаг.
Хуушамаа шэнэлһэн манай гүрэн соо
Хулгайшад, дээрмэшэд сэнгэхэ гэжэ
Хубиай зүүдэндэш үзэгдөөгүй бэлэйл.

* * *

Сагай эрьесын хулаждэлгүй ёнонь
Саһанай хайлаһан шэнги юм ха.
Улаан талмай дээр унташа хэбтэнэн
Ульяанов-Ленин мүушалуулха гэжэ
Уханда орохогүй байһан бэлэйл.

* * *

Хараагаан һалхинһаа, шанга нарааһан
Хада хамхардаг, далай шэргэдэг,
Хамхуул үбнөөр нидэдэг... Зүгөөр—
Ажапша СССР һандарха гэжэ
Аһан заяанда наһагдамгүй бэлэйл.

* * *

Аша гушаанарнай бү зобог яа,
Ажабайдалай баярые үзэг яа,
Бухиндан, эзэрмэшэн, чадажа үргаг яа.
Булгаанай үймэһэн энэ сагта
Бурхантай мэндэнүүд дабша үзэе.

КАЗАХСТАН. «Невада Семипалатинска гэһэн худэлсоондэ табаадагшадай үүсхэлээр Семипалатинск хотодо уласнооронды конференци боложе үнэрбэ. Энэ конференцидэ хабаадагшад ядерка зэбсэгүүдые горгалгые, мүн тэрэнине эрид хизаарлаха гэһэн асуудалнуудые эрбшеод, энэ шухала асуудалдаа зохихо тогтоолнуудые баталан ababa. Энэ форумой хүдэлмэрине дэлхэйн олон гүрэнүүдэй журналистнууд өөһэдынгее газетэнүүдтэ үргэнөөр харуулаа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ядерна зэбсэгүүдые туршадаг полигон дээрэ харнин гүрэнүүдэй журналистнуудые харанат.

ТАСС-ай фотохроника.

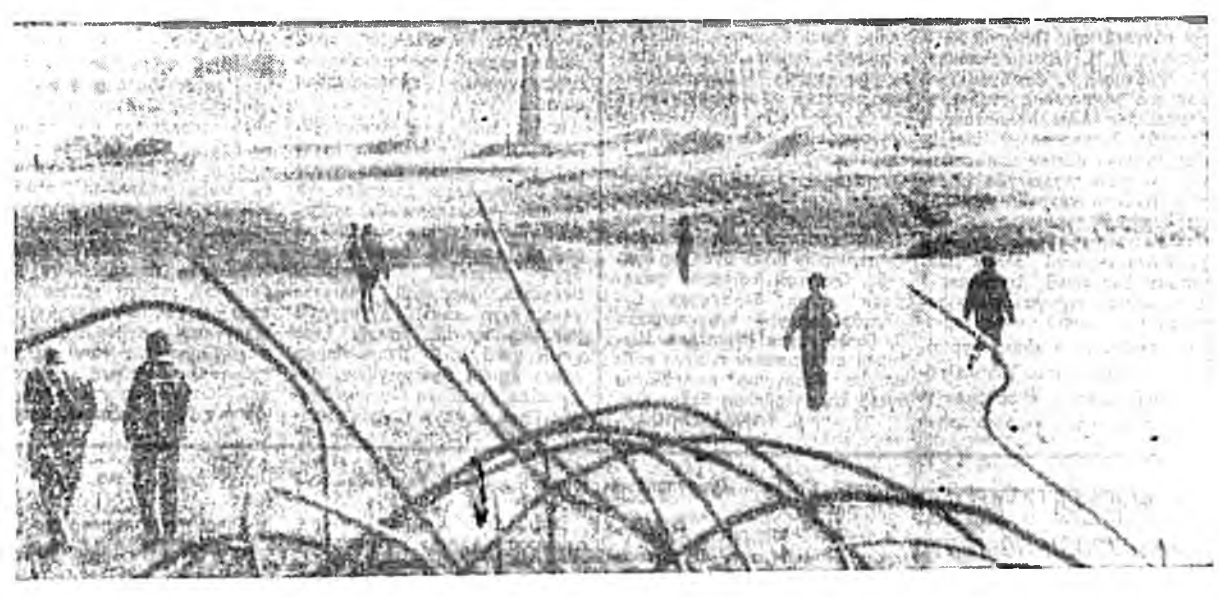

Bur-Mongoliin Үнэн
Бурят-Мон. элой
ҮНЭН
БУРЯАД ҮНЭН
70 жэлэй ойдо

І. МИНИЙ ХОЁРДОХИ ГЭР— «БУРЯАД ҮНЭН»

(Дурдалганууд)

— Дайн дүүрэз. Иигэзэ лэ худее нютагуудта һайн инженер, багшанар болон бусад олон мэргэжэлтэй хүнүүд хэрэгтэй болохонь. Шимнай врачай һургуулитай болохо байгааш. Врач гэшэмнай хааначье хүндэ ямбатай хүн ха юм, —гэзэ фронтноо ирэһэн нагасамнай нэмда хэлэгшэ бэлэй.

Аха хүнэй, тиигэхэ мүртее нагасынгаа иигэжэ хэлэгшье һаань, хэзээ ирбадахи класс дүүргэжэ шадаха байгаа гэзэшэбиб! 7-дохи классто һурабаб. Тиихэдэ үмдэһэн хубсаһаншье гэжэ даа? Соорхой гутал, хахаркай, эндэ тэндээ халаһатай болоһон хубсаһан, Нагаса хүн хадаа соорхой гуталыемни хараад, тэрэ дороо ханада улгөөтэй байһан нагаса эжын хонин, бамбагар зоолэн гутал абаад, намда һарбайба.

— Абыш. Шамда үгэнэ бэшэ гү!—гэзэ хүгшэн эжымнай лезэшэнэй саанаһаа дуугарха юм.

Яахаб. Одоо даа, зоолэн, дулаан гуталтай болоһондоо, баясаа һэн бэзэб... Тэрэ зун, намартаа колхозой худэлмэридэ ябаад, нагасатаяа золголдон гэһээм: «Мүнөө намартаа Улаан-Удэ ошожо, медицинскэ училищида орохо болоошь,— гэжэ хэлэбэ. Иимэ һонин үгэ дуулахадаа сошожо, юуншье гэхээ ойлгожо ядабаб. Гэртээ ирэзэд, эжыньэ эдэ бүгэдэ тухай һонирхон асуухадамни: «Нагасашни город ошсод, ирэхэдээ, тиигэжэ хэлээ һэн»,— гэбэ.

— Зүб хэлээл даа. Эды олон улаан сурба дүүнэрээ дахуулха болоһон хойноо, һурахал гүбши. Эсэгэшни фронт дээрэ һураггүйгөөр үгы болоо гэһэн мэдэсэл . һаныш даа, хүбүүмни. Хэн мэдэеб даа, үглоо, мүнөөшьегүй орожо ирэнэ аалам?—гэзэ эжымни нюдоороо үһа гүйлгэн нэмэжэ хэлээ бэлэй.

Үбнэндэ ябатараа, хүлоо гэмтэһэн аад, амбулаториде ирэхэдээ, эдэ бүгэдэ тухай мэдэһэн байгааб. Яаха болоо гээшэб? Паспортһоа эхилээд, үмдэгшье хубсаһан үгы гэжэ бодолгото болоһоор үбнэшэдтее абаашаха газета, журнал абахаяа почтальоной гэртэнь ошобоб.

— Һүү, яагаа һанаагаар орожо ирэбэш? Таанадые районой сэргэгэй комиссариадта ирэхэ гэһэн энэ саарһа үглөөнэй абаад байнаб,—гэжэ колхозой почтальон эхэнэр баясаба.

Арбаад хүбүүдэй дунда минии нэрэ дээрэ ирэһэн повесткэ уншабаб. Үглөодэр 9 часта ирэхэ гэһэн тэмдэг байба. Бүхы повесткэнүүдээ колхозой конторо абаашажа, үгэхэ һанаатай тэндэ дохолһоор ороб.

— Ши, нараата үдэр дунда юундэ энэн руу зайгуулгажа ябанаш?—гэзэ колхозой правленийн түрүүлэгшэ Р. С. Бубеев намда шангарба.

— Үбшэлоб. Энэ үбһэ хурааһан ябаса тухай мэдээсэл асарааб, үшөө тиихэдэ сэргэгэй комиссариадта дуудуулһан повесткэнүүдые почтальон эльгээгээ,—гэзэ бүхы саарһанууддаа үгэбэб.

— Барил даа, уншаа: хэниие, яаха гэнэб?—гэзэ Радна Сагалаевич тэдэ повесткэнүүдээ намда уншуулба.

— Баргажан хүрэтэр 40-өөд модон. Яагаад таанадые эльгээхэ гээшэб? Худэлмэриин бүгэдые онгосо эзэдэ хэмжээнүүдээр баталха шухала. Тодорхойлбол, газар болон предприятинуудые хубиин болгохо, ураскоорондын анделдаануудые таарууллан хүтэлбэрилхэ, продукци үйлэдбэрилгэшэдэй доройтон унахе болоо һаа, тэдэнине хамгаалха хэмжээнүүдые хараалха. Б. Ельцинэй экономиюсна программаар эдэ бүгэдэн хараалагдаһан байгаашье һаа, тэдэнине бэлүүлхэ онол арганууд тон үсоон гээшэ. Россин мүнгэ бата бэхи болгохо жаса байгуулхын тула ёаруунай гүрэнүүд туһламжа үзүүлхэзэ яаранагүй. Энэ проект «хүсэд һайнаар бодомжологдоогүй» гэжэ тэдэнэр тоолоно гээд «Монда» газета тэмдэглэнэ.

ТОКИО.

Орон дотор Мао Цзэдунай һургаалые дэлгэрүүлэн тараяха зорилготойгоор 24 жэлэй саада тээ Хиого префектурада эмхидхэгдэһэн «Маогой үзэл сурталай һургуули» хаагдаба. Япондо «Маогой үзэл сурталые» шудалха дуратайшуул олдохоёо болёо.

Таанад һүүлшын бүлэг болоно. Үглөодэр ород хэлээр диктант, нүгөөдэр математикаар шалгалта үгэхэт. 9 часта ирэхэт,—гээд, эндэ сугларһан арбаад бидэнэртэ тус училищин директор хэлээд, табиба.

Сугтаа шалгалта үгэхэ хүбүүд гэхэдэ, Ахын районһоо ирэһэн турлаагай үндэгэндэл нюуртай хүбүүн бидэ хоёрбди.

Нүгөөдүүлнай булта эндэ, тэндэһээ хожомдожо ирэһэн басагад. Медицинскэ училищи мүнөө Улаан-Удэ хотын хоёрдохи аптекын дээдэ дабхарта байрладаг һэн. Училищин класс, коридор соогуур тэрэ үеын муу муухай халдабарита үбшэнүүдые зураглан харуулһан плакадууд дүүрэн үлгөөтэй. Нэгэ заримыень хараад, дураяа гутажа, боолжэһэ хүрэхөөр бүтээлнүүд...

Үглөодэрынь ород хэлэнэй, литературын багша бидэнэрые уужам һаруул класс соо оруулаад, диктант бэшэжэ эхилбэбди. Багшамнай партануудай дундуур ябажа байгаад, диктант бэшүүлжэ байха үедее, миниий хажууда ирэзэд:

— Яагаа һайханаар бэшэдэг гээшэбта. Алдуушье үгы ха... болоо, болоо. Ханын газета гаргалсахат, — гэжэ байгаад, олон табые дуугарха юм.

Һургуулида һуража ябахадаа, ханын газета гаргалсадаг һэн хадаа, багшын хэлэһэн эдэ үгэнүүдые тооботүйб. Диктант бэшэлгэ дүүрэжэ, алдуунуудаа заһажа оробобди. Миниий хажууда һуһан мүнөөхи Ахаһаа ирэһэн хүбүүн ородоор тулюурхан байжа, хэдэн алдуунуудыень заһажа, хэлэжэ үгэбэб.

— Цыремпилов бү хоорэлдэгты. Тэнай хэлэһэн үгые дуулһыень дуулажа байнаб. Диктантнуудаа сэбэр саарһан дээрэ буулгажа бэшэгты. Цыремпилов, дахин бэшэнгүй, тушаахадатнай болохо!—гээд багша намда хандаха юм.

— Үгы. Муухай болгооб. Дахин буулгажа бэшэхэ хэрэгтэй, —гээд, бүруу тээшээ буулаалдан, үбэд гэбэб.

Тиигэжэ байһаар, тэрэ үсэгэлдэр ханада үлгөөтэй плакадууд дээрэ зураатай байһан халдабарита үбшэ аргалха хүн болохоб гээд бодоходоо, досоомни муу болоно, мүнөөхи диктантынгаа мэдүүлэл бүхэнине бүруугаар заһаад, сэбэр саарһан дээрэ бэшээд, түргэхэн гаража ябашабаб.

Хоёрдохи дабхарһаа буужа, газаа гарахадаа, эүүн тээшээ харан гэхэдээ, «Бурят-Монголой үнэн» гэһэн гаршаг уншажархибаб. Орожо хараха юм байна гээд һанамжалбаб. Юуб гэхэдэ, бидэнэрэй табадахи класста һуража эхилхэдэ, түрэлхи хэлэнэй багша Н. О. Очиров «Бурят-Монголой үнэн» газетэнээ заахан рассказуудыень онтохонуудые болон бусадшье материалнуудые уншажа һонирхуулдаг һэн. Харин үглөодэрынь, заатагүй, тэдэ материалнуудай нэгээр найруулга гү, али диктант бэшүүлдэг байһан юм.

Мүн удаадахишье жэлдэнь бидэнэртэ багшалһан Л. Л. Лыгденов баһал «Үнэн» газетэтэй хахасадаггүй бэлэй. Тиимэһээ «Бурят-Монголой үнэн» газетын редакцида юрэл ородо, газетын яагаад гаргадаг тухай мэдэхэ һанаан тэрэ зуура түрэшэлэй. Хоёрдохёорнь гэхэдэ, мүнөөхи училищин ород хэлэнэй багшаһаа тэрьелхэ хэрэгтэй гэжэ бодоһоор, «Үнэн» газетын редакциин ногоон байшангай үүдэ татажа, коридор руунь түргэхэн ородоб.

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

(Үргэлжэлэлынь хожом гарахе).

ТАСС: түби дэлхэй мүнөөдэр

ВАШИНГТОН.

Коммунис экономикаһоо хохо түрүүшын алхам Росси —гэзэ «Вашингтон пост» газета бэшэнэ.—Россин Президент Борис Ельцин болон бүхэлдэ эдэ экономикын доройтолтоо засаасаа, һүүлэй һүүлдэ магазин дэлгүүрнүүдтэ эдэ хоолой зүйлнүүдые, хүбсаһа хунар, зуруу болон бусад эдэ бараа элбэг болгохо гэжэ найдана. Гэхэтэй хамта муугаар эмхидхэгдэһэн эдэ хэмжээнүүд ородтожо абтаа гэзэ эндэ тооладог байна. Тиимэһээ һаяын сагта эдэ хоолой түлөө тэмцэл, социальна түгшүүрилтэй байдал ажаглагдажа, эгэл муунь гэхэдэ, демократиин үзэл сурталда, дэлгүүрэй экономикода хүн зон үнэншэхэзэ болижо магадгүй».

Дэлгүүрэй зарилсаануудта Польшын ерохо үедэ түйлгадаһан дүй дүршэлдэ газета анхаралаа хандуулна. «Ород гүрэндэ ажалгүйшүүл улам олошорхо, үнэ сэнгүүд улам дээшэлхэ,—гэзэ тэмдэглэнэ.—Россида социальна адли тэгшэ бэшэ байдал тохёолдохо. Мүн худал хуурмаг ябадал, хулгай тонуул, аюул усал улам дэлгэрхэ. Хажуугаарнь шэб шэнэ автомобильнуудта һуурһан баяшуул олошорхо. Гэбэшье Россида бэлүүлэгдэһэн эдэ хэмжээнүүд үрэ дүн харуулха гэжэ һанахаар. Польшын дүршэл энэзнине гэршэлиз».

ЛОНДОН.

«Михаил Горбачевой зүрхэлжэ ядажа байһан хэмжээ Борис Ельцин бэлүүлээ. Тиигэжэ тэрэ сэнгүүдэй коммунис бүридэлые таһа сохижо шадаһа байна,—гэзэ «Дейли телеграф» газета бэшэнэ. Һаяын зургаан һарада тохёолдохо бэрхэшэлнүүдые гаталжа үзэе, харин жэлэй эсэгэ ажабайдалнай һайжарха байна гэзэ тэрэ арад зоной найдуулаа. Гэбэшье иимэ богони хугасаа соо эд бараа элбэгжүүлхын аргагүй гэзэ газета тооломо. Тиин ород арад ухаан түгэлдэр байха гэзэ англичинхид найдана. Тэдэ августын үрбалтын үедэ эрэлхэг зориг харуулжа, эрхэ сүлөөгее абараа, харин һүүлэсрнь бата найдамтайгаар үдэр бүриингее ажал үргэлжэлүүлһэн байна. Тиимэһээ баруунай гүрэнүүдэй туһламжа бүхы бэрхэшэлнүүдые гаталхадань Россида туһалха байха гэзэ «Дейли телеграф» газета тэмдэглэнэ.

ПАРИЖ.

Россин экономическа хубилалтые хоёр жэлэй саада тээ Польшодо болоһон үйлэ хэрэгүүдтэй «Монда» газета сасуулна. Гэбэшье Россин сүлөөтэ сэнгүүдые ондоо эдэн хэмжээнүүдээр баталха шухала. Тодорхойлбол, газар болон предприятинуудые хубиин болгохо, ураскоорондын анделдаануудые таарууллан хүтэлбэрилхэ, продукци үйлэдбэрилгэшэдэй доройтон унахе болоо һаа, тэдэнине хамгаалха хэмжээнүүдые хараалха. Б. Ельцинэй экономиюсна программаар эдэ бүгэдэн хараалагдаһан байгаашье һаа, тэдэнине бэлүүлхэ онол арганууд тон үсоон гээшэ. Россин мүнгэ бата бэхи болгохо жаса байгуулхын тула ёаруунай гүрэнүүд туһламжа үзүүлхэзэ яаранагүй. Энэ проект «хүсэд һайнаар бодомжологдоогүй» гэжэ тэдэнэр тооломо гээд «Монда» газета тэмдэглэнэ.

ТОКИО.

Орон дотор Мао Цзэдунай һургаалые дэлгэрүүлэн тараяха зорилготойгоор 24 жэлэй саада тээ Хиого префектурада эмхидхэгдэһэн «Маогой үзэл сурталай һургуули» хаагдаба. Япондо «Маогой үзэл сурталые» шудалха дуратайшуул олдохоёо болёо.

Һүүлэй хоёёд жэлэй туршада социалис оронуудта болоһон хубилалтануудһаа уламжалан, япон залуушуул социализмда хабаатай асуудалнуудаар һонирхохоёо болинхой.

1949 ондо Хитадта болоһон үйлэ хэрэгүүдтэ хабаадалсаһан Ариаки Оцукин эмхидхэһэн «Маогой үзэл сурталай академи» түрүүшын жэлнүүдтэ 50 гаран һурагшадтай байгша һэн. Харин 70-аад онуудай эхээр тэдэнь 30 хүрэтэр үсөөрөө.

ТАСС.

Манай айлшад

«НЭГЭЛ АРАД ГЭЭШЭБДИ...»

Баргажан hууринай хилэмэнэй магазинда ороховомни, минии үнинэй танил. Буряадай ССР-эй габьяата артист Олег Будаев ута үнжагай ошорто байжа байба.

— Энэ нихэдэ хэзээнэй харагдаа үзэгдевүй аад, хаанаhаа эндэ ошорто байжа байнабши? Хилэмэнэй карточка үгы хадашни, шамда хилэмэ үгэхэгүй. Харана гуш, хэды олон хүнүүд ошорто байнаб даа? Али шимни Баргажан hуурин гэр булеесее нүүжэ ерэз гүш?—гэжэ hонирхобоб.

— Бишни монголнуудаар ябанаб. Монголой арадай сэрэгүүдэй дуу хатарай ансамблиин булэг артистнуудые Хурамхаанай ба Баргажанай районуудаар дахуулжа ябанаб. Нэгэ үгеер хэлэхэдэ, харгышан болонхойб. Мүнее тэдэнэй эдеэлүүлхэ гэжэ хилэмэ бэдэржэ ябанаб. Удэшын 7 сагта гэр булеерее концертдэмнай ерэзэйгты,—гэжэ тэрэ намда харюусаа бэлэй.

Соёлой байшан соо Олег Будаев маниие тус ансамблиин булэг артистнуудые хүтэлбэрилэгшэ Монголой арадай сэрэгүүдэй капитан Нимаагийн Батбаяртай танилсуулба. Энэмнай сэбэр hайхан нюур шарайтай, тон нарин нягтаар бэез абажа ябадаг, олон үгэ хүүргүй, ямаошье асуудалда тодо hайнаар, тоб байса харюусадаг байшаба. Эндэ юу хэлэхэбши, сэрэгэйл хүн ха юм даа. Би тэрэзэнтэй хеерэлдэхэhее урид монгол буряад хоёр үгэ хүүрэз ойлголсохо гүбди гэжэ hанаhан, hанаанда ороhон байгааб. Батбаяр ород хэлэ hайнаар мэдэхэ байшоо.

Тус ансамбль 1932 ондо байгуулагдаа бэлэй. Энэмнай Монголой түрүүшын концертнэ коллективүдэй нэгэн болоно гэдэг. Ансамблиин мэдэзэжэ хүгжэмшэд хадаа Гончогийн Цыбиков, Дэндэвийн Бадарч, дирижер Пурвэжавын Хаянхирваа дуушад Д. Цыремпил, Н. Оттон, О. Баярмагнай болон бусад болоно. Мүнее Монгол ороной габьяата артист, хүгжэмшэн Гончогийн Тэрбишэбалсана. Энэ нухэр Монгол ороной бэлигтэй «композиторнуудай нэгэн юм.

Монголой Арадай Сэрэгүүдэй дуу хатарай ансамбльда мүнеедее 128 артистнар тоологдодог юм. Тэдэнэр оосон дотороо суутай. Тиихэдэ ансамблиин артистнар Германи, Румыни, Польшо, Чехословаки, Корей, Хитад болон бэшэшье үрэнүүдэ концертнүүдые харуулhан юм.

Иигэжэ хеерэлдэhеер байтарнай, концертын эхилхэ саг тулажа ерэбэ. Бидэ Батбаяртай концертын hүүлээр хеерэлдеегее үргэлжэлүүлхэ гэжэ хэлсэбэбди.

Баргажан hууриндамнай олонхидоо ородууд хэр үгhаа нааша ажаhуудаг юм. Буряадууд нилээн үсеен. Тиихэдэ баргажанайхид эндэб концертнүүдтэ, суглааануудта ябаха дурагүй зон. Тиимэhэз концертдэ зон үсеен байжа болохо гэжэ баhал hанаата болобоб. Айлшадай урда эшхэбтэр ха юм.

Минии талаан болоходоо, тус концертдэ олон хүн ерэhэн байшаба. Концертын үедэ орон, гаран гүйлдэhэн хубүүд, бесагадшье харагдабагүй. Би энэзндэнь ехэ баярлабаб.

Энэ концерт эхилэмсээрээ сугларагшадай анхарал татаа бэлэй. Иигэжэ чанза, морин хуур, лимбэ, аккордеон болон бэшэшье инструментнүүдэй хүгжэм доро монгол, буряад, ород дуунууд эздэлhэн, монгол, буряад казах хатарнууд гүйсэдхэ дэhэн байна.

Концертдэ хабаадагшад композитор Гончогийн Тэрбишэй хүгжэмые хани халуунаар угтажа абаба. Энэ нухэрнай нэрьемэ альга ташалгаан доро аккордеон дээрэ эздэб олон гоё хүгжэм гүйсэдхэжэ, бултаниие баярлуулба. Тиихэдэ Тэрбиш Хурамхаанай районой иютагуудаар ябахадаа, «Баргажан голой Бальжама» гэhэн дуу зохёожо, олоной магтаалда хүртее. Энэ концерт дээрэ тэрэ дууень ансамблиин дуушан Ж. Баатарсүрэн аятай зохидоор аялгатуулан дуулаа. Гадна Баатарсүрэн хэтын хэтэдэ мүнхэ дурасхаалтай Чингис хаанай дууладаг «Хэрлэн гол», ородой хүгжэмшэн Д. Тухмановай зохёоhон «Илалтын үдэр» гэhэн дуунуудые гоё hайханаар дуулаа.

Ансамблиин залуу хатаршан Д. Золжаргал «Уюгы hалбарна» гэhэн буряад хатар уян нугархайгаар гүйсэдхэжэ, альга ташалганда хүртэбэ. Энэ хатарай хүгжэмые Г. Тэрбиш бэшэhэн юм. Тиихэдэ энэ нухэрнай баhал казах хатарай хүгжэм зохёоhон байна. Энэ хатарыень ансамблиин артистнар сугларагшадта харуулаа.

Артистка Оюунбэлиг «Наадам дээрэн, буряад композитор Ч. Гавловай «Дуран тухай дуун» гэhэн дуунуудые иратуу hайханаар гүйсэдхэбэ. Гадна «Дурнын сагаан hара», буряад арадай «Хүрин хээр» гэhэн дуунуудые А. Мүнхээзула гүйсэдхэжэ, халуун альга ташалганда хүртэбэ. Буряад арадта «Гайхамаараа» гэhэн монгол арадай дуун hайшаагдаhаао үнинэй. Энэ дууе хаа хаяагүй дуулагаг байнабди. Артист Г. Эрдэнбаатар бултаная зүрхэндэ тон дүтеер мэдэжэ энэ дуу дуулаа hэн.

Бидэ концертын hүүлээр Нимаагийн Батбаяртай гостиница соо дахинаа уулзаа бэлэйбди.

— Монгол буряад арадуудай нэгэ арад байhаниие мүнеел ойлгожо абаабди. Түүхэ, түрэлнайшье, єно заншалнууднайшье, үгэ хүүрнайшье, дуу хүгжэмнайшье, нюур шарайнайшье, аяг маягнайшье нэгэн. Нэгэл арад гээшэбди. Урдань энэзн тухай hайнаар мэдэхэгүй байгаабди. Бее бэедэз тон үсеенеер ябалсадаг hэмди. Ансамблиимнай артистнууд 1956 ондо нэгэ дахин Буряад ороондо айлшалhан юм. Тэрэ хүгжэлтын тогтошоhон үе сагта «Хани барисаан мангаха болтогой!» гэлдэхэhээ бэшэ бее бэез мэдэхэгүй байгаа ха юмбибди,—гэжэ тэрэ хеерее hэн.

Бишье энэ удэшэ аха дүү монгол нүхэрhее олон юумэ мэдэжэ, ойлгожо абаа бэлэйб. Монгол орондомнай баhал ехэ хубилалтануд боложо байнхай. Мүнее Монгол орондохи ажалшадай байдал манай ороной ажалшадай байдалтай аб адлихан болонхой. Тон хүшэр саг ерэз гээшэ ааб даа. Энэ хүшэр хүндэ сагта иигэжэ бее бэедэз айлшалалсажа байhамнай hайшаалтай ааб даа.

Бидэ суутай Чингис хаан тухай саашадаа хеерэлдэбэбди.

— Мүнее манай орон дотор Чингис хаанай нэрэ алдар дахинаа hэргээгдэжэ эхилэнхэй. Тэрэнэй түрэhэн нютагта хушее байгуулагдаха гэзэ шиидхэгдэнхэй. Тиихэдэ зарим эрдэмтэд Чингис хаанай худеелүүлэгдэhэн газар оложо, мүн малталга хэхээз бэлэн байhан тухайгаа мэдүүлнэ. Бидэ, монголнууд энэзндэнь ехэ дурагүйдэнэбди. Иимэ єно заншал монголшье, буряадшье арадуудта үгы ха юм. Чингис хаан монголнуудые нэгэдхэжэ, хүсэ ехэтэй түрэн байгуулhан суута сэрэгшэн, түрэн түрын хүтэлбэригэшэ болоно. Тэрэнэй даргалта доро ороhон арадуудай эодэмтэд, бэшэзшэд Чингис хааниие муушалжа бэшэз ааб даа. Тезд түүхын баримтануудые юуншье хубилгажа шадахагүй байна бшуу. Тэрэнэй түүхые дахин hэргээхэдэ, үе сагыень, ажал ябуулгыень алишье талаhаань hайнаар шэнжэлжэ үзэхэ ёhотойбди. Мүнее Чингис хаан тухай кино буулгагдажа байнхай. Тус кино дотор агууехэ полководецто зүб сэгнэлтэ үгтэхэ ааб за гэжэ найдагдана. Тиихэдэ Монголдо Чингис хаанай нэрэ эндэбшэ юумэндэ үгтэдэг болонхой. Би энэзниие ехэ буруушаанаб,—гэжэ Батбаяр хахасаха дээрэз хэлэз hэн.

Г. РИНЧИНО,
манай корр.

Этигээ hаа, этигэгты

ХУБИЛГААНУУДhАА ЭХИ

Чисаанын хоёр дасанай ламанар, хубарагууд 600 гаран байгаа гэхэ. Бултыень бэшэхэ, дурдаха бэшэ hэн хойноо табан үе сагай, табан мэдэзжэ ламанарые дэро тунхаглаха гэжэ шиидэб. Эди шэдэрэзэ шэрэз гүйлгэхэ, ухаан бодолоороо олониие гайхуулха, эм домооороо үбшэнтэниие элүүр болгоохо, хурса hонорооороо хуулли шиидхэхэ, үншалга ташалгаараа урагша ябадал усадхаха, иютаг нугадаашье, холо ой гууршье суурхуулжа ябадаг пама багшанараа магтан түүрэзхэ дуран хүрэнэ...

I. ЭРДЭНИИН ЛАМХАЙ

XVIII зуун жэлэй 30—40 онуудай үеэр Хориин угай, Чисаанын Хульхисеен нютагта Эрдэниин булэ соо эрдэмтэй хубүүн Гончиг гэгшэ түрэhэн намтартай. Бага балшар наhандаа түргэн хурдан бодолтой, түбhэн юумэhэз тунхарихагүй, шэрүүн харасатай, солгёон дуутай, Чисаанын дасанда гэбшэ болотороо hураад, Сүүгэл дасан ошожо, Шойрын hургуули дуургэзд, нютагаа бусаhан байгаа. Ном hудараа дээшэлүүлжэ, габжа, hаарамбын шагада дэбжүүлэгдэжэ, Чисаанын дасанай шэрээтээр олон жэлдэ hуугаа.

Эрдэниин ламхайн эзлуу ба дундуур ябаhан наhанайнь үеын баримта мэдэзэлнүүдые дурдаха дуран хүрэнэ.

Чисаанын дасанай приходой бүhэтэйшүүл бүгэдеерее Яаблан шэлын нэгэ орьёлой үндэртэ Баян-Сүмбэр үулаяа жэлhэз жэлдэ тахидаг гээшэ. Чисаана ба Хёлго хоёр тээhээ хамтаржа, урда, хойноhоонь хазаар моридоор хоёр хоногто ябажа, оройдонь гаражa, обоогоо тахидаг гуримтай hэн.

Нэгэтэ энэ үүрэз залуу ябаhан Гончиг ламада тудажа, болзорто удэрее Баян-Сүмбэртее гаражa тахиhан байна. Бусалгандаа нэгэ мухар hүзэгшэнэй морин шулуунай забhарта хулее хабшуулжа, гэмэлтэhэн байгаа ха. Гончиг лама ехэзр согдонтоходоо, Баян-Сүмбэр шамайе хүндэлжэ байхадамни, юундэ мориноймни хүл хухалаабши, хухалhан хулее барижа эдэгээгэзд, хойноhоомни эльгэзхэш, (тиигэхэ сагта шоно нохой шуурятай, гол горход үерлэнхэй, үhеетэй зун байгаа гэдэг), шоно, нохойдо эдюулэнгүй, шабар үhэндэ унагаангүй амиды бусаахаш гэзд, моринойнь эмээл, хазаарынь абхуулаад, шулуун соонь hула табюулаад, бултадаа гэртээ бусаhан байгаа. «Нухэд! Намайе hажаажа бу ябагты, гэмтэхэтэ,— гэhэн гэдэг. Харин зунай hүүл hараар даа? шагүй дамантай, атиршагүй арьбинтай болоод, гүйhэн заидаа тэрэ моринниинь ерэзд байhан гэхэ.

Лама Римбүүшые Баруун Жууhаа залахадаа, (манай хори буряадта hаял Буддын шажан дэлгэрхэ hанаатай үе hэн) Жүд байгуулха гэгээн, лама багшагүйбди, хайраяа орхингүй морилжо, Буддын шажаниие дэлгэрүүлсэжэ уршеогыт гэhэн гүйлтаар ехэдүүлэн гүйжа, арай шамай залаа hэмди гээд, Эгэтын дасанай эгигэмжэтэд дурсаhан байдаг. Римбүүшэез залажа ябахадаа, зуураа Анаагай дасанда хүрэхэдэнь, Хориин дүүмын тайшаа, гулбаанар, харьяата Эгэтын, Хэжэнгын, Чисаанын, Шулуутын дасануудай шэрээтэнэр ба лама багшанар, мүргэлшэд Майдараар угтахадань, Римбүүшэ уяраа, хайлаа hэн ха. Намайе иигэжэ хүндэлхэ юм гэжэ ой ухаандань ороогүй байгаа хаш.

Эгэтын дасанда морилжо ерэзд, жүд байгуулха hуури табиха болоходоо, номоо мартааб, ябахам гэжэ эжэ эхигүй яараа hэн ха. Дасанай шэрээтэ болон унзад, Соржо габжанар яашье байлгажа ядахадаа, Чисаанынгаа дасанай шэрээтэ hаарамбадаа үряал айладхажа, улаа ябуулаа hэн. Хоёр дасанай хоорондо ная, ерэ модоной зайда, Эрдэниин ламхайе дабаатай далхитай, намагтай болдоотой морин харгыгаар мориной гүйдэлеер хоёр газарта улаагай мориды hэлгэжэ, hэльбэжэ түргэн дундаа асараа hэн ха.

Эрдэниин Гончиг лама Римбүүшhээ адиста хүртэжэ, амар мэндэез асуулсажа, бее лагшанаа мэдэлсээд байхадаа:

— Та, гэгээн багшамнай, юундэ ябахатнайб? Аяар холын бурханай ороноо, шажан дэлгэрүүлхэез, жүд байгуулхаяа зорюута ерэhэн hаа, байгуулжа, мүндэлүүлжэ хайрлыт! — гэбэ.

— Номоо мартааб, хураха номгүйб...

— Ямар нэрэтэй ном гээшэб, хэлэжэ хайрлыт?...

— Санжай Даржад.

— Үү, манай хэды хубарагууд, мүн хүдее үбгэд сээжээр мэдэхэл... hудахаяа яагаабта? Манай хубарагууд үдэр бүхэндэ сээжээр уншадаг лэ...—гээд Гончиг ламбагай хэлэбэ.

Тиихэдэнь Римбүүшэ хоёрдохиёо хайлаа, гайхаа гэхэ.

— Танай эндэ бурхан шажан, Буддын hургуули хуу дэлгэрэхэзи, манай тэндэхиhээ дээдэ гээ эрдэмтэйнүүд аад, намайе яахаяа асараабта, ееhэдее хуу мэдэхэ, шадаха байна ха юмта. Намайе мэхэлжэ асараат, ябахамни,— гэшэбэ гэхэ. Эрдэниин Гончиг согдонтон хэлэхэдэ:

— Тиитэрээ ябахаяа hанаа hаа, ерэhэн хэрэгээ бүтээхэгүй hаа, эндэ асарагдаhан, дэлгэржэ байhан Будда бурханай ном hудартайнь бултыень хормойлоод ябахадатнай болохо, түргэн дундаа түхеэрхэдэтнай танай мэдэхэ хэрэг,— гэhэн гэжэ.

Римбүүшэ гурбадахияа хайлаад, ойндоо ойлгожорхибо, ухаандаа ухамайлажархиба гэхэ. Очор Бааниин хубилгаантай үуладжа, ярилдажа байнаб гэжэ мэдэхэдэз, абяагүй боложо, жүдее байгуулаа hэн гэдэг.

Эндэhээ хойшоо hаарамба, дооромбын дэдэ тээ сахюусанай маха бодо бзеэрээ ябажа, туршажа байhан Гончигые мэдэзэгүйдее Римбүүшэшье, лама хубарагуудшье, hүзэгшэншье халаглажа, Чисаанын Очор Баани сахюусанда «Ум маани бадмай хум» гэжэ зальбаржа ябадаг болоо hэн гэлсдэг даа.

II. ЗУРГААДАЙН БАГША

Хориин отогой, Хүбдүүд угай, Нохой хүхүүрэй Өөлхэнэй Аршаан, Аршаанай Сурмэгэр, Сүрмэгэрэй Аюша, Аюшын Зургаадай, Зургаадайн Агваан гээд 1850—1860 онуудай үеэр Эхин Чисаанын Үндэр-Хушуунай Бооридо түрэhэн лама багшамнай юм. Багa наhанhаа ухаансар, бодолтойхон, номгон, ваалин, даруу hаруул зантайхан, эльгэ нимгэйхэн, энхэрэн мэшьеэдэг, сухал зудал хоёрые оттолон мэдэхэшьегүй, тулюур түйгандa туhалжа, үбшэ зоболониие үлезжэ, үргэhэ нойрые сэлмэзжэ ябадаг, сэсэн сэбэр философ гэгдэhэн, бүтүүе таеха, болохые мэдэхэ «Арьяа Баалынь хубилгаан-гэгээн гэгдэжэ, Зургаадайн багшамнай байhан юм даа. 1915 ондо таагаалал болоо hэн.

Эрдэниин Гончигой hүүлээр Чисаанын дасанай шэрээтээр олон жэлдэ байгаа. Багшын намтарhаа гайхамшагта хоёр нэгэн ябадалые гү, хэлэhэн, гашайдаhан философско үгэнүүдые дурдаха хусэл түреед, бэшэхэмни:

1. Тангад ошоошон,
Таяг тулаад ерэхэ.
Монгол ошоошон,
Модо тулаад бусаха.

Арбаад-хорёод онуудай үеэр Монгол, Танга Түби, Хитад, Казахстан оуу буряадуудай зеедэл болоhон гэжэ мэдэзжэ, hеергэ уруугаа ерэhэн, ошоhон, сулүүлhэн зон олон байhан юм.

2. Галаар улаабхяа hаа,
Галаб эрьехэ.
Түүдэгээр улаабхяа hаа,
Тэhэрхэ дэлхэй.

Мүнеенэй атомна, водородно бомбын бии бололгые иигэжэ тааhан байгаагүй ха гү?

3. Худалшан хойморто,
Үнэншэн үүдэндэ,— гэхэдэз,
Сталинизмын үе сагые
дурдаа хаш.

4. Эрезн булшантанаараа
эбтэй hүүгты.

Манай Чисаана нютагта анхан 1887 ондо Хударинн буряадууд ерэхэдэз, эрезнэзр гоёожо сёhон оймhотой байхадань, «эрезн булшантаня гэжэ нэрлэгдэhэн гэлсэдэг. Худари, хори гэлсэнгүй, нэгэ айл шэнги hүүгты гэжэ зарлиг буулгаhантай адли гэдэг hэн.

5. Гэлэн хүн гэргэ абаха.
Гэбшэ хүн hэрээ бариха,— гэhэн зарлиг буулгаа. Ламын hургууляар hамга абахагүй, амитаниие алахагүй гэhэн заабаритай hэн. Бэшэшье олон зарлиг дүүрэн.

Зарлигуудынь хуу тудаа.

ГАЗАР ТОБШОЛГО

Далай лама Монгол ороондо морилжо, Ганданда ном табихань гэhэн зар тунхаг Захын Чисаанада дуулдаа hэн ха. Зургаадайн Агваан хежуудаа дотор шаби Дампилай Данзаниие абаад, мори тэргэзр Монгол ошоо. Урга хотоhоо зургаан модоной зайда майхан татажа, отогло... зан хубарагтаа хараад байгаар... гаадайн багша... бараалхахаяа ошожо, Гандан... далай лама Сэ... Монголой дүрб... тай ламанарта... hууhанаа, сэнхи... hэхэржэ hуугаа... даhаа наманш... юм.

Тиихэдэнь ба... даа Далай ламы... мүн наманшал... hэхэржэ hуугаа... нилээд удаан... hуухадаа, хоюу... худэлhэн шэнг... маанинуудаа ун... за. Зургаадайн... үбэрhее шара... хадаг гаргаад, ... урдаhаа барибе... ма гэдэргээ h... хиидэ дүтэлеед... абаха гэхэдэз, ... даа хүрэжэ ядаа... гаад, бодохо... hэн гэдэг.

Үндэгэшэжэ шамай сабьяаш... досоohоонь хуу... зад хадаг гар... урдаhаа hарбаа... нинньшье бэлэг... сабегүй. Тиихэ... багша барижа... еедэнь үргеед... гаа баруун... мэрюулбэ. Ми... хадагаа үргеед... руун мүр дэ... лэзд, урда ... гоороо бее би... саад, хеерэлдэ... шье, бурядшье... шэ хэлэн дэ... байна.

Ном табюулж... бэн ламанар... дэрэ хеерэлдэ... ядаhан, харин... лэзр шарын (... рэ хеерэлдее... байгаа хаш. ... хеерэлдее. Зу... түрүүн бодоод... ябажархихадань... хойноhоонь бо... рэтэр удэшэ... най газаашаа... зан шабинь ... hоо харагдан... добжон дэзрэ... ламада үргэхэ... намдаа мүргеед... болохол байха... морийо тэргэ... таа дахуулаад... hээ холодоо h... ерэмсээрэз, ... уугаад, юумэ... морийо хуулеед... гаад ябажа ... Данзандаа хо... алеэ, ши нэг... еба гэжэ ... багшань еерее...

Хэды шэнэ... мэдее. Монго... газэрhаа) гара... ранай баруун... ябажа эхилhэн... Чисаанынгаа... тээ байдаг... ерэзд ябахада... до, бодо, ... гэзд, боожоо... хэдэнь, нара... байраhаа худ... баруун урда...

Нюдзеэ ар... ураншаа, нэг... ябахадаа, нэ... ухаандаа ойл... hоо мэнэ hая... унтаhан, hаж... тархи толгой... эрьеhэнэз ой... хын ехэзр г... ехэзр гэлыжэ... хеерэhэн бай...

Ном табюулж... ламынь газаал... Монголой ла... гаа шэрээтэдэ... халхын шар... тарган лама... бараалхахадаа... адис абалсаа... ряадшье, түб... рэ бэшээр ... гэхэдэнь, ш... түргэн бэдэ... сам асарагд... хазаар мори... гаража бэдэ... Хүрезнэй Зүр... hууhан байна... улаан соогой... тэргын мүр... hоонь мүшэ... бди. 30—40 ... хүрэтэр бэдэ... бди гээд, Та... най шэрээтэй... ной Будажаб... шын Далай ... хаhыень Тангы... голдошье дуу... ень дуулаhан... рэгшэ hэн. ... бэеэрээ «Ар... hан юм бай...

(Түгэсхэлынь

БАГЫНЬ НҮХЭРЭЙ БАЯР

Манай үеын нүхэр Юрий Ирдынеев энэ жэлдэ 50 наhа түйсэбэ. Тиин түрэhэн нютагаараа ябажа, зохёохы зам тухайгаа хеерэжэ, еерьнгее ерэздүйн түсэбтэй танилсуулжа, hүүлэй үедэ бэшэгдэhэн дуунуудаа нютагайнгаа арад зондо хэдэн олон дуушадаар гүйсэдхүүлжэ, хужарлуулаад ошобо.

Юрий Ирдынеев аажам саган Амгаланта нютагта аргагүй хүндэ хүшэр сагта түрэhэн байна. Алтан дэлхэйдэ хүн боложо түрэхэдэнь аба, эжынь аргагүй ехэ бэлиг бэлэглэhэн байгаа гээшэ ха. Багахан үхибүүн ябахадаа, консервын баанхада мориной хилгааhа уяад, хуур хэжэ, дуунуудые наадажа hуугша бэлэй. Тэрэ үеын үхибүүдтэ бэлэн юумэ абаха аргын байгаагүйень мэдэнэбди. Дамбаан Санжи, Данзан Петя, Дашуу Сэдэб, Батомунко Пурбуев, Самбуу Цыденжапов, Батомунко Юмдылыков гэхэ мэтэ бултадаал мориной хилгааhан хуур дээрэ наададаг байгаа hэмнай, Юра, hанаhа гүш?

Эдэ нүхэд соогоо эгээл бэлигтэйнь Юрын байhые мэдэнэбди. «Хүн болохо багаhаа, хүлэг болохо унаганhаа» гэhэн арадай сэсэн үгэнүүдые эндэ хэрэглэхэдэ болохо шэнги байна. Юра багаhаа ехэ томоотой юм hэн. Үхибүүд шэнги миин наадажал ябаагүй, эжыдээ туhалжа, дүүнэрээ үргэлсее, халуун, хүйтэниие яhала үзее гэжэ hанаха байнаб. hурахадаа бэрхэ, байгаалиhаа бэлигтэй хүбүүн эрдэм мэдэсээ саг соонь саашань үргэлжэлүүлжэ, мүнее болоходо, республикынгаа томохон композиторнуудай нэгэн болонхой. Юрын бэшэдэг жанрнууд олон. Түрэл хэлээ, түрэhэн дайдаяа, түрэлхидее, танилнуудаа магтан дуулажа ябахаhаа ехэ баяр хаана байхаб! Энэнhэз сааша үшеел олон дуунуудай аялгыень эздэлүүлэн бэшэхынь тула, элүүр энхэ бее, эбтэй эмхитэй жаргал, зохёохы амжалта хүсеед, нэгэ дуу бэлэглэнэб

Байгаали дэлхэйе гоёоhон
Бамбаахан hайхан сэсэгүүдлэ
Бодолыем ходоодоо баярлуулhан
Багахандаа наадаhан нүхэдни
Замбуулин дэлхэйе гоёоhон
Замбаахан hайхан сэсэгүүдлэ
Зосоохиием ходоодоо баярлуулhан
Заахандаа наадаhан нүхэдни.

В. ГУНДУЕВА,
пенсионер.

Бэшүүрэй район.

Спорт — Спорт

ТОБШОХОНООР...

САНА. Республикымнай эрхим бэрхэ санашадай мурысеен Селенгинск посёлогто үнгэргэгдее.

7,5 километрэй зайда эхэнэрнүүдэй дундаhаа багшанарай институдай студент Екатерина Дойникова шалгаржа гараhан байна. Тэрэ энэ зайе 24 минута 41 секунда соо гаталаа гэзд мэдээсэа. Шангай удаадахи hууринуудые Селенгинскын Наталья Кудрявцева, Баргажанай-Адагай Ирина Коновалова гэгшэд эзэлээ. Харин 10 километрэй зайда Улаан-Удын Анна Самарцева урдалжа гараба. Анныи энэ зайда харуулhан сагынь гэхэдэ, 36 минута 20 секунда болоно. Тиихэдэ И. Коновалова, Е. Дойникова гэгшэд эрхим санашад боложо ябаhаа үшее дахин гэрэлэн, удаадахи hууринуудые эзэлhэн байха юм.

Мурысеенэй түрүүшын үдэр эрэшүүл 15 километрэй зайдэ урилдаба. Эндэ багшанарай институдай студентнүүд эрхим бэлэдхэлтэй байжа, шангай бүхы hууринуудые эзэлбэ. Эдэмнай хэд бэ гэбэл, Андрей Полевик, Вячеслав Наумов, Олег Харитонов гэгшэд болоно. Харин 30 километрэй зайда мүн лэ багшанарай институдай эбтэй зетэй команда hайн hорилготой байhаная үшее дахин батадхан шалгарба. Энэ зайда Анатолий Наумов, Олег Харитонов, Юрий Щеглаков гэгшэд түрүүлжэ гараа.

БУМБЭГЭТЭЙ ХОККЕЙ. Бумбэгэтэй хоккейгээр республикыи 30-дахи чемпионат эхилбэ. Энэ мурысеендэ республикынь 9 команда хабаадаха гэжэ үрид мэдэзсээ hэмди. Түрүүшын нааданүүдай дүнгүүд иимэ байна:

* ЛВРЗ-гэй спортык клуб — «Восход» 19:2, «Локомотив»— «Пишевик» 10:4, «Локомотив» — «Металлист» — 7:5, ЛВРЗ-гэй спортын клуб—«Пищевик» 3:4, «Металлург» — ЛВРЗ гэй спортын клуб 4:16, «Восход»— «Локомотив» 5:8, «Локомотив» ЛВРЗ-гэй спортын клуб — 10:2, «Восход» — «Металлург» 4:6;

Нёдондоной вице-чемпион «Локомотив» түрүүшын уулзалгануудта нэгэшье очко алдаагүй байна гэжэ спортдо дуратайшуул тэмдэглэбэ ёhотой гэжэ hанагдана.

Б. МИРОМАНОВ.

ТҮРЭЛ ХИЗААРНИ ҮБЭЛДЕЕ. С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ОКРУГОЙ ЭРХИМ ШАТАРШАД ТОДОРБО

Ага нютагта хурдан ухаата, ухамай бэрхэ шатаршад олоо байhан. Округой 14 дахин чемпион, СССР-эй спортын мастерта кандидат Д-Б. Мункуев округой 7 дахин чемпион Д-Н. Дабаев, бэрхэ шатаршад С. Жапов, Ц-Д. Дондоков, В. Смирнов болон бусад нютагтаа шатар наада хүгжеехэ талаар ехэ хубитаяа оруулhан юм. Аха нүхэдэйнгее hайн хэрэгые найдамтайгаар үргэлжэлүүлхэ шатаршад Агада яhала олон. Декабриин 14 hее 22 болотор үргэлжэлhэн округой эзлжээтэ мурысеен энэзниие бодотсор гэрэлэлбэ. Орой хамта 32 хүнүүд сугларжа, нютагайнгаа эрхим шатаршаниие элирүүлхын түлее шанга тэмсэл ябуулаа юм. Округой чемпионууд Д-Н. Дашидондоков, Ж. Жабаков, Р. Самбуев гэгшэд энэ мурысеендэ хабаадалсажа, тэрэниие hонирхолтой болгобо. Зүгеер залуу шатаршад дүршэл ехэтэй шатаршадта мүхеегее үгтэхэгүйе ороолдоо. Найман үдэрэй туршада швейцарска гуримаар үргэлжэлhэн мурысеенэй дүнгеер Урда-Ага нютагай залуу шатаршан Базаржаб Цыбиков 7 очко абажа, түрүүшынхиеэ округой чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэбэ. Тэрэ яhала дүршэлтэй шатаршан юм. Шэтын областнин хүдеегэй спортсменүүдэй хоорондо үнгэргэгдэhэн мурысеендэ Базаржаб баhал шалгараа hэн. Нижний Новгород хотодо бүхэроссин мурысеендэ амжалтатай хабаадалсажа, спортын мастерта кандидадай нэгэ балл абаhан байна.

Округой эрхим шатаршадай нэгэн Могойто тосхоной инженер Ж. Жабанов хоёрдохи hуурида гаражa, урда мэтэ hайн бэлэдхэлтэй байhанаа гэршэлэз. Агын районие түлеелhэн Д-Н. Дашидондоков шангай гурбадахи hуурида гараба. Агын талын эрхим шатаршадай нэгэн, округой хоёр дахин чемпион, далан наhанайнгаа дабаан дээрэ гараха дүтэлhэн Б. Санданов мурысеендэ табадахи hуурида гаражa, залуугайнгаа зали ошо алдаагүй байhанаа гэршэлбэ. Наринай Адагай совхозhоо ерэhэн Ч. Цырендылыков округой эрхим зургаанай тоодо ороолсобо.

Мурысеендэ шалгарагшад үнэтэ бэлэгүүдээр, мүнгеер урмашуулагдаа. Гэхэтэй хамта шатараар округой эзлжээтэ мурысеенэй hүүлээр суглаан татагдажа, спортсменүүд шатарай федерациин шэнэ бүридэл hунгаба. Округой шатарай федераци хамта 8 хүнhее бүридэбэ. Тэрэнэй түрүүлэгшээр В. Базаргуруев hунгагдаа. Шатарай федерациин гэшүүд хойшодоо бэлүүлхэ ажалайнгаа түсэб тодорхойлhон байха юм.

Б. ГАРМАЖАПОВ.

БУРЯТИЯ
мүнеедэрэй номерто

Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын захиралта.

«Үндэр сэнгүүд хүнүүдэй сэдьхэл зобооно»—Л. Бутакоеагай корреспонденци.

«Хойшололтогүйгеер абтаhан шиидхэбэри»—Б. Раднаевай мэдээсэл.

Экологи ба бидэ. «Үри hадаhанартаа үлеехэ зорилготойгоор...»—Л. Мунгаловай статья.

Верхнеудинск хотын архивhаа. «Манай түүхын мартагдашагүй мүрнүүд»—Г. Семинагай статья.

«Гансал самолёдоор ниидэжэ хүрэмеер» —В. Зодбоевой репортаж.

«Бусалма ажал эндэhэз эхитэй»—П. Бурмакинай фоторепортаж.

Буряадай арадай поэт Николай Дамдиновай 60 наhанай ой. «Түүхэ, єно гуримаа сахиха уялгатайбди»—Б. Жигмытовэй статья.

Этигээ hаа, этигэгты

ХУБИЛГААНУУДhАА ЭХИ

Чисаанын хоёр дасанай ламанар, хубарагууд 600 гаран байгаа гэхэ. Бултыень бэшэхэ, дурдаха бэшэ hэн хойноо табан үе сагай, табан мэдэзжэ ламанарые дэро тунхаглаха гэжэ шиидэб. Эди шэдэрэзэ шэрэз гүйлгэхэ, ухаан бодолоороо олониие гайхуулха, эм домооороо үбшэнтэниие элүүр болгоохо, хурса hонорооороо хуулли шиидхэхэ, үншалга ташалгаараа урагша ябадал усадхаха, иютаг нугадаашье, холо ой гууршье суурхуулжа ябадаг пама багшанараа магтан түүрэзхэ дуран хүрэнэ...

I. ЭРДЭНИИН ЛАМХАЙ

XVIII зуун жэлэй 30—40 онуудай үеэр Хориин угай, Чисаанын Хульхисеен нютагта Эрдэниин булэ соо эрдэмтэй хубүүн Гончиг гэгшэ түрэhэн намтартай. Бага балшар наhандаа түргэн хурдан бодолтой, түбhэн юумэhэз тунхарихагүй, шэрүүн харасатай, солгёон дуутай, Чисаанын дасанда гэбшэ болотороо hураад, Сүүгэл дасан ошожо, Шойрын hургуули дуургэзд, нютагаа бусаhан байгаа. Ном hудараа дээшэлүүлжэ, габжа, hаарамбын шагада дэбжүүлэгдэжэ, Чисаанын дасанай шэрээтээр олон жэлдэ hуугаа.

Эрдэниин ламхайн эзлуу ба дундуур ябаhан наhанайнь үеын баримта мэдэзэлнүүдые дурдаха дуран хүрэнэ.

Чисаанын дасанай приходой бүhэтэйшүүл бүгэдеерее Яаблан шэлын нэгэ орьёлой үндэртэ Баян-Сүмбэр үулаяа жэлhэз жэлдэ тахидаг гээшэ. Чисаана ба Хёлго хоёр тээhээ хамтаржа, урда, хойноhоонь хазаар моридоор хоёр хоногто ябажа, оройдонь гаражa, обоогоо тахидаг гуримтай hэн.

Нэгэтэ энэ үүрэз залуу ябаhан Гончиг ламада тудажа, болзорто удэрее Баян-Сүмбэртее гаражa тахиhан байна. Бусалгандаа нэгэ мухар hүзэгшэнэй морин шулуунай забhарта хулее хабшуулжа, гэмэлтэhэн байгаа ха. Гончиг лама ехэзр согдонтоходоо, Баян-Сүмбэр шамайе хүндэлжэ байхадамни, юундэ мориноймни хүл хухалаабши, хухалhан хулее барижа эдэгээгэзд, хойноhоомни эльгэзхэш, (тиигэхэ сагта шоно нохой шуурятай, гол горход үерлэнхэй, үhеетэй зун байгаа гэдэг), шоно, нохойдо эдюулэнгүй, шабар үhэндэ унагаангүй амиды бусаахаш гэзд, моринойнь эмээл, хазаарынь абхуулаад, шулуун соонь hула табюулаад, бултадаа гэртээ бусаhан байгаа. «Нухэд! Намайе hажаажа бу ябагты, гэмтэхэтэ,— гэhэн гэдэг. Харин зунай hүүл hараар даа? шагүй дамантай, атиршагүй арьбинтай болоод, гүйhэн заидаа тэрэ моринниинь ерэзд байhан гэхэ.

Лама Римбүүшые Баруун Жууhаа залахадаа, (манай хори буряадта hаял Буддын шажан дэлгэрхэ hанаатай үе hэн) Жүд байгуулха гэгээн, лама багшагүй